

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne

heaolu õppekava

Sotsioloogia ja infoteaduste

eriala

Erik Lest

**AJATEENIJATE HOIAKUD KAITSEVÄE VAJALIKKUSE  
KOHTA AASTATEL 2016-2019**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kairi Kasearu, sotsioloogia  
PhD

Tartu 2020

## **Autorideklaratsioon**

Käesolevaga kinnitan, et olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjandusallikad ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Erik Lest, 12.05.2020

# **ABSTRACT**

## **Estonian conscripts attitudes of military service in the years 2016-2019**

Estonia's geopolitical location and history of countless foreign occupations have created a favorable ground for the establishment of compulsory military service. According to the Estonian Ministry of Defense, the main goal of the conscript is to ensure the country's military readiness to defend its homeland. In order to achieve this aim it is important that the state resources, reserves and society as a whole are used.

Estonian compulsory military service focuses on the recruitment of young men between the ages of 17-28. Following the entry of conscripts in the register, a written notice is sent to the conscripts, after which the young men are deemed and tied with the afore-mentioned obligation for a period of ten years until entering or being excused from military service.

The focus of this thesis is to observe the changes of attitudes of conscripts concerning opinions about the drafts necessity for personal development and the security of Estonia. In order to create a broader understanding of longer-term changes, the given data has been examined and compared from three different years: 2016, 2017 and 2018. The impact of socio-demographic factors on the changes of given answers have also been studied.

The focus of this study is to give an overview of the changes in the attitudes of people who have entered the military service in the years 2016, 2017 and 2018 and to find out the impact of socio-demographic factors on the changes in opinions.

The main objectives of this thesis:

- To compare and analyze the changes in the attitudes of conscripts at the beginning and end of the service in three different years
- To analyze the connection between the attitudes of conscripts about the necessity of military service for Estonian national defense and personal development of the conscripts.
- To analyze the changes in the attitudes of conscripts by socio-demographic characteristics

Key words: Compulsory enlistment, draft, draught, compulsory military service, sociodemographic characteristics, Estonia, necessity of obligatory military service

# Sisukord

ABSTRACT .....	3
SISSEJUHATUS.....	6
1. UURIMUSE TAUST .....	8
1.1. Ajateenistusest Eestis .....	8
1.2. Ajateenistusse asumine pärast keskkooli lõpetamist.....	9
1.3. Hoiakud .....	10
1.4. Rahva ning reservväelaste arvamus ajateenistusest.....	11
1.5 Kaitsetahe .....	12
2. METOODIKA.....	14
2.1. Andmed .....	14
2.1.1. Küsimustikule vastanud ajateenijate hulk aastate lõikes .....	14
2.2. Tunnuste kirjeldus .....	15
2.2.1. Uurimistöös kasutatud tunnused .....	15
2.2.2. Aastate tunnus .....	15
2.2.3. Ajateenijate vanust kirjeldav tunnus .....	15
2.2.4. Ajateenijate keelelist jaotust kirjeldav tunnus .....	15
2.2.5. Ajateenijate haridustaset kirjeldav tunnus .....	16
2.2.6. Ajateenijate arvamus teenistuse läbimise vajalikkusest Eesti riigi julgeolekule kirjeldav tunnus.....	16
2.2.7. Ajateenijate arvamus teenistuse läbimise vajalikkusest isiklikule arengule kirjeldav tunnus.....	17
3. ANALÜÜS.....	18
3.1. Ajateenijate arvamus riigikaitse olulisusest 2016-2019 .....	18
3.1.1. Ajateenijate arvamus riigikaitse olulisusest ajateenistuse alguses.....	18
3.1.2. Ajateenijate arvamus teenistuse läbimise vajalikkusest riigikaitsele teenistuse lõpus .....	19
3.1.3. Ajateenijate arvamus teenistuse läbimise vajalikkusest isiklikule arengule teenistuse alguses .....	20
3.1.4. Ajateenijate arvamus teenistuse läbimise vajalikkusest isiklikule arengule teenistuse lõpus .....	21
3.2 Hoiakute muutused ajateenistuse käigus 2016-2019.....	22
3.2.1. Hoiakute muutused ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule .....	22
3.2.2. Hoiakute muutused ajateenistuse vajalikkusest riigikaitsele .....	23
3.3. Ajateenijate hoiakute muutus sotsiaaldemograafiliste tegurite lõikes.....	25

3.3.1. Hoiaku: „teenistuse vajalikkus isiklikule arengule“ muutus vanusegruppide lõikes .....	25
3.3.2. Hoiaku,„teenistuse vajalikkuse riigikaitsele,, muutus vanusegruppide lõikes.....	26
3.3.3. Hoiakute muutus teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule kodukeele lõikes....	27
3.3.4. Hoiakute muutus teenistuse vajalikkusest riigikaitsele kodukeele lõikes.....	29
3.3.5. Hoiakute muutus teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule haridusgruppide lõikes .....	30
3.3.6. Hoiakute muutus teenistuse vajalikkusest riigikaitsele haridusgruppide lõikes .....	31
3.4. Korrelatsioon ajateenijate arvamustest teenistuse alguses ja lõpus.....	32
3.4.1. Korrelatsioon ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ning riigikaitsele aastate lõikes teenistuse alguses ja lõpus .....	32
3.5. Regressioonanalüüs ajateenijate arvamuse muutusest teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ja riigikaitsele sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes.....	33
3.5.1. Isikliku arvamuse püsivuse regressioonimudelid .....	33
3.5.2. Regressioonanalüüs arvamuste muutustest ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule.....	34
3.5.3. Regressioonanalüüs arvamuste muutustest ajateenistuse vajalikkusest riigikaitsele .....	36
4. ARUTELU .....	38
KOKKUVÕTE.....	41
KASUTATUD KIRJANDUS .....	43
LISAD .....	47
Lisa 1. Ajateenijate koduse keele ja haridustaseme jaotus .....	47
Lisa 2. Ajateenijate vanuseline jaotus .....	48
Lisa 3. Tõenäosussuhte tabel sotsiaaldemograafiliste tunnuste ja isikliku arengu vajalikkuse vahel.....	49
Lisa 4. Tõenäosussuhte tabel sotsiaaldemograafiliste tunnuste ja riigikaitse vajalikkuse vahel.....	50

# SISSEJUHATUS

Eesti geopoliitiline asukoht ning lugematu arv võõrriikide okupatsioone on loonud soodsa pinnase riigivanemate otsusele kehtestada kohustuslik ajateenistus, mis hõlmaks teenistuskõlbulikke noormehi. Eesti Kaitseministeeriumi (2019) kohaselt on kaitseväe põhiline siht tagada riigi sõjaline valmisolek kodumaa kaitsmiseks. Eesmärgi saavutamiseks rakendatakse Eesti vabariigi Riigikaitseaduse paragrahvi kaks lõike kaks seaduses sätestatud alustel ja korras kogu ühiskonda ning riigi vahendeid ja varusid (Riigikaitseadus, 2016).

Eesti kodakondsusega meestel tekib kaitseväekohustuse vastutus 17-aastaseks saamisel ning säilib kuni 28. eluaastani. Kaitseväekohustuslaste registrisse kandmise järgselt saadetakse kutsealustele kirjalik teatis, mille järel peetakse noormehi kutsealusteks kümne aasta jooksul kuni ajateenistusse asumise või sellest vabastamiseni. (Ajateenistusest, 2020)

Kaitseressursside Ameti kohaselt laiendab ajateenistuse läbimine inimeste teadmistepagasit, lisab elutarkust ja avardab karjäärivaliku võimalusi. Noormeeste hinnangul tunnevad nad end pärast teenistuse läbimist enesekindlana, distsiplineerituna, füüsiliselt võimekama, tõhusama ajaplaneerimis-, juhtimis- ja meeskonnatööoskustega ning kohanduvad paremini komplitseeritud oludes. (Ajateenistusest, 2020)

Sõltuvalt kaitseväekohustuse täitmise vajadusest ning Kaitseressursside Ameti poolt esile tõstetud positiivsete arengujoonte omandamisest ajateenistuse läbimisel, on käesoleva töö fookus suunatud ajateenijate hoiakuliste muutuste uurimisele, mis puudutavad arvamust isiklikust arengust ning Eesti riigi julgeolekust. Laiaplaanilisema arusaama loomiseks on ajateenijate hoiakuid uuritud nii 2016., 2017. kui ka 2018. aasta lõikes ning tehtud võrdlusi ka sotsiaaldemograafilise profiili taustal. Ajateenijate arvamuste muutuste uurimine vanuse, haridustaseme ning kodukeele lõikes võimaldab teha järeldusi kindlatesse gruppidesse kuuluvate inimeste hoiakute muutustest aastate lõikes.

Alates 2016. aastast on Tartu Ülikooli<sup>1</sup> ja Kaitseväe koostöös uuritud ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumist, mille viimane saadaolev inimressursi kompleksuuring ulatub aastasse 2018. Käesolevas bakalaureusetöös on käsitletud kõigi kolme aasta jooksul kogutud

---

<sup>1</sup> Uuring algatati kolmepoolse koostöölepingu raames Kaitseministeeriumi, Tervise Arengu Instituudi ja Tartu Ülikooli vahel. Alates 2018. aasta küsitlusvoorust on uuringu läbiviijateks Kaitseväge ja Tartu Ülikool.

andmeid, mis võimaldavad võrrelda, luua seoseid ning anda ülevaade ajateenijate hoiakulistest muutustest. Kuigi ajateenijate hoiakuid on antud andmetel uuritud varasemalt, nt Kasearu 2017 ja Määrsoo 2018, siis aastate võrdluses seda varasemalt tehtud ei ole (Kasearu, 2017; Määrsoo, 2018). Eelmainitu on ka põhjus, miks vaadeldav uurimistöo on uudne.

Töö eesmärk on anda ülevaade viimasel kolmel aastal ajateenistusse astunud inimeste hoiakute muutustest ning selgitada välja sotsiaaldemograafilise profiili mõju arvamuste muutustele.

Uurimisülesanded:

- Võrrelda ning analüüsida ajateenijate hoiakute muutusi teenistuse alguses ja lõpus kolme erineva aasta lõikes.
- Analüüsida ajateenijate hoiakute: kaitsevähkohustuse vajalikkus riigikaitsele ja isiklikule arengule omavahelist seost (korrelatsiooni).
- Analüüsida ajateenijate hoiakute muutust sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes.

Töö põhineb kvantitatiivsete uurimismeetodite kasutamisel ning on jaotatud neljaks osaks. Töö esimene osa annab uurimusliku tausta ajateenistusest, kaitsevähast, rahva ning reservväelaste arvamusest ning hoiakute mõistest. Töö teine osa keskendub meetodikale, kus on toodud esile töös kasutusele tulevad tunnused. Kolmandas peatükis antakse ülevaade ajateenijate sotsiaaldemograafilisest profiilist, kolme aasta jooksul küsimustikule vastanud ajateenijate vastuste osakaaludest, võrreldakse hoiakute muutusi ning analüüsitakse muutusi ajateenijate vanuse, emakeele ning haridustaseme taustal. Töö neljandas osas on võrreldud tulemusi uurimisülesannetega ning arutletud sotsiaaldemograafiliste tegurite mõju üle.

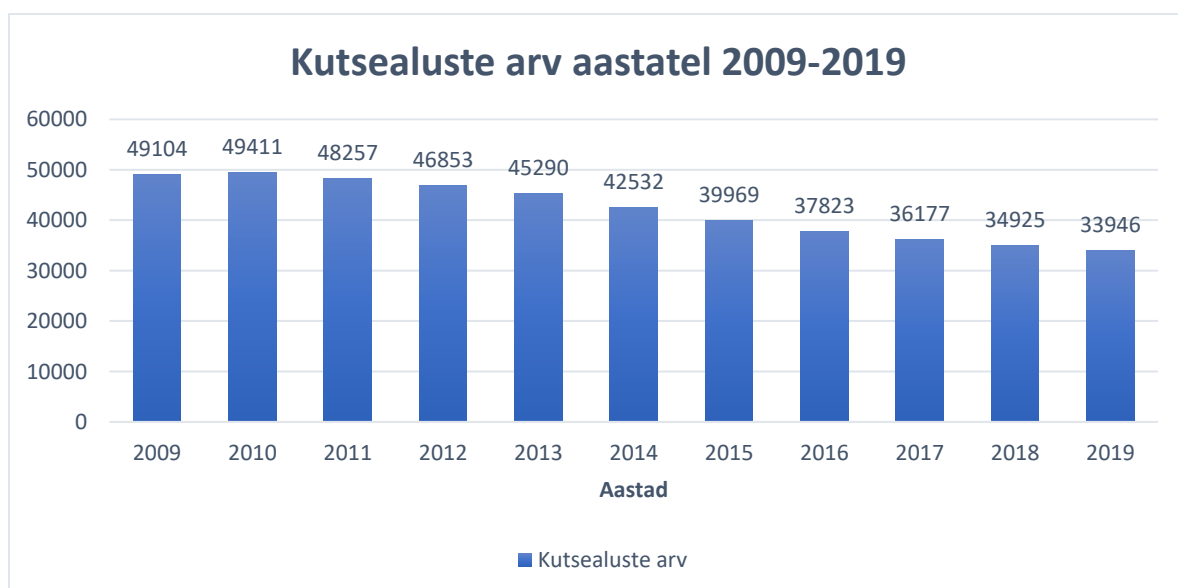
Töö autor omab isiklikku kokkupuudet ajateenistusega, kuna on läbinud 2015. aastal ajateenistuse Tapal Pioneeripataljonis. Teemavaliku muutis lihtsamaks varasem kogemus ning huvi mõista, missugune mõju on ajateenistusel inimeste hoiakutele.

# 1. UURIMUSE TAUST

## 1.1. Ajateenistusest Eestis

Ajateenistuse puhul on tegemist kohustusega, mis pakub sõjalist väljaõpet 17-27- aastastele (k.a) noormeestele ning valmistab neid ette kaitsma isamaad ka reservarmee koosseisus. Naiste osalemine ajateenistuses on vabatahtlik. Väljaõppe kestus on 8 või 11 kuud sõltuvalt eesmärgist. 8-kuuline teenistus algab tavaliselt oktoobris ning ettevalmistuse saab üksuse reakoosseis. 11-kuuline teenistus algab tavaliselt jaanuaris või juulis ning kutsealused saavad ajateenistuse läbida mereväes; allohvitseri väljaõppena; sõjaväepolitseinikuna või info- või sidetehnoloogiaalase väljaõppe näol. Lisaks võib omandada mootorsõiduki juhtimise õiguse või täites mootorsõidukijuhi kohustusi. 11-kuuline teenistus algab tavaliselt jaanuaris või juulis. Ühise koostöö efektiivseks sujumiseks pannakse suurt rõhku meeskonnatööle ja distsipliinile ning ajateenijad formeerivad teenistuse lõpuks tervikliku üksuse. (Ajateenistusest, 2020)

2009-2019. aasta kutsealuste noormeeste arv oli haripunktis 2010. aastal, kui arstlikku komisjoni tulemiseks said kutse 49411 meessoost isikut. Viimased 10 aastat on Eesti kaitseväge kutsealuste arv näidanud langevat trendi (vt Joonis 1). Kaitseministeeriumi kohaselt seisneb kutsealuste arvu languse põhjus 17-aastaseks saavate meesrahvaste arvu vähenemises, mille alanemist prognoositakse ka järgnevatel aastatel (Aruanne kaitsevägekohustuste täitmisest..., 2020).





Joonis 1. Autori koostatud joonis Kaitseministeeriumi 2019. aasta aruandes toodud andmete põhjal (Allikas: Aruanne kaitseväekohustuste täitmisest ja kaitseväeteenistuse korraldamisest 2019. aastal, 2020)

## **1.2. Ajateenistusse asumine pärast keskkooli lõpetamist**

Kaitsevalmiduse edendamiseks on oluline, et riik saaks eelkõige teenistusse värvata noori, täie tervise juures olevaid keskkooli lõpetanud meesterahvaid. See on sihtgrupp, kellel suure tõenäosusega ei ole kõrghariduse omandamise, laste kasvatamise või karjääri edendamise puhul ohtu, et ajateenistuskohustus hakkaks suurel määral takistama või raskendama muid plaane ja kohustusi (Koolist ajateenistusse, 2020). Lisaks annab teenistuse edukaks läbimiseks eelise ka füüsiline vorm ja tervis, mida näitavad ka varasemad uuringute tulemused – näiteks Tartu Ülikooli ja Tervise Arengu Instituudi 2016. aasta Kompleksuuringu pilootuuringu tulemustes on täheldatud, et kõige parem aeg teenistusse asumiseks on pärast gümnaasiumi lõpetamist, sest lisaks noorte tugevale tervisele ja füüsilisele võimekusele, on motiveeritus ja tahe läbida ajateenistust antud elujärgus suurem kui vanemas eas (Ajateenijate kompleksuuringu..., 2018).

Ka riik on teinud omad järeleandmised kaitseväekohustuslaste vabatahtlikuks meelitamiseks, näiteks on võimalus valida omale sobiv arstliku komisjoni aeg ning vastuvõtukoht (Koolist ajateenistusse, 2020). Lisaks täheldas Juhan Kivirähk oma 2016. aasta aruandes, et noormeeste suhtumine ajateenistusse on mõjutatud olulisel määral eluetapist, millal neid ajateenistusse kutsutakse ning taas kord leiab kinnitust asjaolu, et kõige sobivamaks ajaks teenistusse astumiseks peetakse viivitamata pärast keskkooli lõpetamist – nii arvab 58% kutsealustest ning 75% reservväelastest (Kivirähk, 2016: 6).

Noormehed, kes astuvad aga kõrgkooli, on kohustatud valima, millisel kolmel järgneval õpinguaastal nad teenistusse asuvad ning ajateenistusse mineku kalendriaasta valikust tuleb Kaitseressursside Ametit teavitada nende koduleheküljelt leitava taotluse esitamise, e-posti või tavaposti teel kõige hilisemalt keskhariduse omandamise aasta 15. septembril. Lisaks ei tohi valitud aasta olla hilisem eriala nominaalajaga lõpetamise aastast. Kohustus astuda ajateenistusse säilib noormeestel ka siis, kui nad pole kõrgharidusõpinguid veel lõpetanud, mis tähendab, et tegemist on justkui siduva ametiga, mille osas on neil suurenenud vastutus. Küll aga säilib õppekoht kõikidel, kes taotlevad kõrgkoolilt ajateenistuse läbimiseks akadeemilist puhkust. Taotluse esitamata jätmise korral kutsutakse esmakursuslased teenistusse võrdsetel alustel teiste kohustuslastega lähtuvalt riigi tarvidusest. (Koolist ajateenistusse, 2020)

Kivirähki 2016. aasta uuringukokkuvõttes selgus, et kõrgema haridustasemega vastajad asusid ajateenistusse tunduvalt vastumeelsemana kui põhi- ja keskharidusega inimesed (Kivirähk, 2016: 15), mis annab alust arvata, et vastavasse gruppi kuuluvate inimeste hoiakud on jäänud püsima või muutunud negatiivseks ka aastatel 2016-2019.

### **1.3. Hoiakud**

Nagu iga teinegi teoreetiline konstrukt, on ka hoiakuid lahti mõtestatud ning uuritud ajaloo jooksul erinevatel viisidel. Ehkki mõiste on laialt kasutatav ning arusaadav, on selle kontseptsioon suhteliselt tehniline ja spetsiifiline. (Roberts, 2010: 196)

Eagly ja Chainen (1993) kohaselt on hoiakud inimese positiivsete või negatiivsete hinnangute kognitiivsed kujutised erinevatest "objektidest". Paljudes mõõtmiskatsetes objektidele antud vastajate positiivne või negatiivne hinnang on see, mida teadlased nimetavad hoiakuks (Roberts, 2010: 196). Tihtipeale aga ei ole inimestel konkreetset läbimõeldud hinnangut ning selle asemel peavad nad küsimustele vastates koondama oma mõtteid vastavas olukorras kohapeal (Krosnick, Judd ja Wittenbrink, 2005; Zaller ja Feldman, 1992).

Ambivalentsed inimesed on suuremal määral vastuvõtlikumad mõjutustele ning veenmistele kui kindlameelsed inimesed (Zembarain ja Johar, 2007). Kindlameelsete inimeste puhul on täheldatud, et mida olulisemaks peab inimene oma suhtumist, seda vastupidavam, stabiilsem ning vähem mõjutatav on ka ta hoiak (Krosnick ja Smith, 1994). Küsimused, mis puudutavad riigikaitset ning isiklikku arengut on ajateenijatele teenistuse jooksul igati aktuaalsed ning arvamusi kujundavad. Käesoleva töö kontekstis tasub uurida muutusi ajateenistuse alguses ning lõpus, et selgitada välja, missugune hoiakute muutuse või püsivuse muster ajateenijate puhul esineb.

Sõltuvalt kaitseväge põhiväärtustest, oodatakse ajateenijatelt koostöövalmidust (Ajateenistusest, 2020). Kuna ajateenistus koondab teenistuskõlbulikke noormehi kokku üle terve riigi, siis oodatakse ajateenijatelt kohandumist ning võõraste inimestega koostöö tegemist. Inimesed, kes leiavad end üksteisega samastuda võimaldavas ebakindlas situatsioonis, loovad omavahelise võrgustiku, sõltumata sellest, kas nad tundsid varasemalt üksteist või mitte ning hakkavad otsima moraalseid põhjendusi, arutama probleemide ning võimalike lahenduste üle (Bruggeman, 2018). Teisisõnu on nad vastuvõtlikumad üksteise mõtetele ning ideedele.

## 1.4. Rahva ning reservväelaste arvamus ajateenistusest

Turu-uuringute AS poolt läbiviidud avaliku arvamuse uuringu andmetel on Eesti elanike toetus noormeeste ajateenistusele väga kõrge: ajateenistuse läbimist peab vajalikuks 92% kõigist vastajatest. Ka 2017 ning 2018. aasta uurimuste tulemused on näidanud, et ajateenistuse läbimist noormeeste jaoks vajalikuks pidavate elanike osakaal on püsinud elanikkonna hulgas läbi aastate väga kõrgel tasemel – alates 2008. aastast on see olnud stabiilselt 90 protsenti ja rohkem. Kõige suurema osakaalu ajateenistuse pooldajatest moodustavad grupisiseselt üle 60 aastased inimesed. (Avalik arvamus ja riigikaitse, 2019)

2016. aasta aruandes tõdes Juhan Kivirähk, et rahulolu või rahulolematu sõltub ajateenistuse tuleku motivatsioonist, mis tähendab, et reservväelased, kes astusid ajateenistusse meelsasti või kohusetundest, on ajateenistusega rohkem rahul, kui inimesed, kes oleksid parema meelega tulemata jätnud või tulid läbini meelevastastelt (Kivirähk, 2016). Siinkohal on töö autori hinnangul alust arvata, et positiivsed hoiakud teenistuse vajalikkuse suhtes teenistuse alguses, mõjutavad ka teenistuse lõpus antavaid vastuseid. Eelmainitud tõendab ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne, mille kohaselt jõuti järeldusele, et ajateenistust pooldav hoiakuline eelsoodumus tagab kõrgema rahulolu teenistusega (Ajateenijate kompleksuuringu..., 2018).

Kuna Eestis elavate venekeelsete kodanike protsent on võõrkeelte vähemusgruppide hulgas kõige suurem, siis on autor oma töös analüüsinud vaid vene- ning eesti keelt emakeelena kõnelevaid ajateenijaid, sest muude võõrkeelte rääkijate esindatus käsitletavates andmetes oli liiga väike, et teha usaldusväärseid järeldusi. Alust kahe grupi omavaheliseks uurimiseks annavad ka varasemad uuringud. Näiteks 2014. aasta inimõiguste instituudi inimõiguste uuringu andmetel on vene keelt emakeelena kasutavate seas ka enam ajateenijaid, kes ei soovinud tulla ajateenistusse, vrd eestlastest 39%, vene emakeelega ajateenijatest 47% (Inimõiguste instituut, 2014).

2014. aastal Postimehele antud intervjuus nentis Kaitseressursside ameti asedirektori Peep Tambets, et kui 90. aastatel jälgiti peamiselt kutsealuste haridustaset, riigikeele oskust ja füüsilist valmidust tegevteenistuseks, siis lõi riigikeele rääkimise puudulikkus aluse erinevate gruppide tekkimiseks, kus räägiti ainult vene keelt, kuid lisandunud oli ka probleem, et ülemad ei osanud vähemusgruppidega tihti suhelda (Tagel, 2014).

## 1.5 Kaitsetahe

Lähtudes lähiminevikus aset leidnud sündmustest olla okupeeritud Venemaa poolt, võiks autori hinnangul eeldada, et Nõukogude Liidu aegne võim jättis eestlaste südamesse kustumatu jälje ning lõi tugeva aluse pidada idanaabreid kõige suuremaks potentsiaalseks agressoriks ning ohuks Eestile ka 21. sajandil.

Küll aga on täheldatud, et tõepoolest hindavad eestlased Venemaa 2016. aasta võimu taastamise katseid endistel Nõukogude Liidu territooriumitel (Ukraina konflikt) ohuna rahule ja Eesti julgeolekule, kuid üllatuslikul kombel on ohutunnetus kahanenud, hoolimata Venemaa pidevast survest NATO-le ja sealhulgas Eestile. Lisaks ilmnesevad suured erinevused eesti- ja venekeelsete vastajate vahel. Kui eestikeelsetest vastajatest näeb Venemaa tegevust oma autoriteedi taastamisena ohuallikana 58% vastajatest, siis venekeelsest kogukonnast on samal arvamusel vaid 6% inimestest. (Veebel ja Ploom, 2016:45)

Kaitseministeeriumi kohaselt on tegemist põhimõttelise hinnanguga, mis tähendab, et kui eestikeelne kogukond peab Ameerika Ühendriike usaldusväärseks liitlaseks tagamaks Euroopa Liidus rahu ja turvatunde, siis võõrkeelte kõnelejad, kellest suurema osa moodustavad venekeelsed kodanikud, peavad USA sõjalist võimekust NATO partnerluse raames potentsiaalseks ohuks (Avalik arvamus ja riigikaitse..., 2016).

2016. aastal avaldasid eestlaste tajutud turvalisusele ja rahule enim mõju hoopis islamiriigi tegevused, pagulaste sisseränne ning sõjaline konflikt Süürias. Seega olid eestlased äärmiselt mures eelkõige terrorirünnakute ja -võrgustike tegevuse pärast (Veebel ja Ploom, 2016:43)

Spekuleerides poliitiliste vaadete mõju üle, siis erinevalt Ameerika Ühendriikides domineerivast väärtushinnangute duaalsusest olla kindlate poliitiliste eelistustega, kas vasak- või parempoolse poliitilise vaatega liberaal või konservatiiv, siis eurooplaste puhul ei pruugi Euroopa kaitsmise korral olla poliitiliste vaadete mõju sarnane (Chittick & Freyberg-Inan 2001; Rathbun 2007 ). St, et eurooplaste kaitsetahe ei ole niivõrd tugevalt mõjutatud poliitilistest eelistustest kui on USA elanike oma.

Uulimaa tähendas oma 2019. aasta magistritöös „Kaitseväekohustuse eas Eesti meeste aktiivne kaitsetahe aastatel 2000-2017“, et noormeeste aktiivne kaitsevalmidus sõltus eelkõige tundelistest faktoritest ja seejärel ratsionaalsetest. Lisaks ilmnesevad, et vanuse kasvades kahaneb aktiivne kaitsevalmidus. (Uulimaa, 2019: 4)

Küll aga on varasematest uuringutest kinnitust leidnud asjaolu, et keskkooli viimase klassi noorte kaitsetahte ning kollektivismi korrelatsioon on tugevam kui põhikooli lõpuklasside inimestel, kes pidasid tähtsamaks sõprusringkonnas valitsevaid hoiakuid (Tihaste, 2003: 26, viidatud Uulimaa, 2019: 4 kaudu)

## **2. METOODIKA**

### **2.1. Andmed**

Bakalaureusetöö empiirilises aluseks on Kaitseväe Akadeemia (KVA), Tervise Arengus Instituudi (TAI) ja Tartu Ülikooli (TÜ) ühiskonnateaduste instituudi kogutud ajateenijate kompleksuuringu 2016/2017, 2017/2018 ja 2018/2019 aastate osaline andmestik. Esmakordselt koguti kompleksuuringu tarvis andmeid 2016. aastal ajateenistusse asunud inimestelt. Kompleksuuringu andmed analüüsitakse TÜ ühiskonnateaduste instituudi Strateegilise Jätkusuutlikkuse Kompetentsikeskuse (SJKK) uurimisrühma poolt ja tulemuste kohta koostatakse iga-aastane vahe- ja lõppraport, mis on eelkõige nähtud ette Kaitseväe siseseks kasutamiseks. Andmete kasutamiseks sõlmis töö autor andmekasutuskokkuleppe. Töös on vaadeldud kõigi kolme aasta juuli eelkutse ja oktoobri põhikutse ajateenistuse alguses ja lõpus toimunud küsitluste andmeid. Andmestik on jaotatud erinevateks teemaplokkideks: sotsiaaldemograafiline profiil, tervis, ajateenistusse astumine, hoiakud, õppimine ja motivatsioon. Antud bakalaureusetöös on kasutatud andmeid indiviidide demograafiliste näitajate ja hoiakute kohta, et anda ülevaade kolme aasta jooksul toimunud muutustest ning analüüsida võimalikke seoseid erinevate tunnuste vahel. Töö autor koondas kolm eraldiseisvat andmestikku kokku üheks koondandmestikuks. Uuring hõlmab 9104 ajateenija andmeid.

#### **2.1.1. Küsimustikule vastanud ajateenijate hulk aastate lõikes**

2016. aastal vastas küsimustikule 3175 inimest, 2017. aastal 3055 ning 2018. aastal 2874 ajateenijat. Vastajate arv on aastatega langenud, st 2018. aastal on võrreldes 2016. aastaga langenud vastajate hulk 301 inimese võrra, olenemata asjaolust, et 2017. ning 2018. aastal oli ajateenistusse astunute arv suurem kui 2016. aastal.

## **2.2. Tunnuste kirjeldus**

### **2.2.1. Uurimistöös kasutatud tunnused**

Ajateenijatelt koguti infot sotsiaaldemograafiliste tunnuste ning hoiakute kohta, mida on võimalik analüüsida kvantitatiivseid meetodeid rakendades.

Uuritavateks tunnusteks on: uuringu toimumise aasta, vanus, kodukeel, haridustase, hoiak ajateenistuse läbimise vajalikkusest Eesti riigikaitsele teenistuse alguses ning lõpus ja hoiak ajateenistuse läbimise vajalikkusest isiklikule arengule teenistuse alguses ja lõpus.

### **2.2.2. Aastate tunnus**

Töös käsitleb autor 2016., 2017. ja 2018. aastal ajateenistusse astunud ja küsimustikule vastanud ajateenijaid ning võrdleb ajateenijaid aastate lõikes sotsiaaldemograafilise profiili ja hoiakute alusel. Aastate võrdluse eesmärgil on kolm eraldiseisvat andmestikku koondatud kokku ja aastakäikude eristamiseks loodi uus tunnus „aasta“. Andmete koondamine ühte andmestikku lihtsustas võrdluste tegemist ning võimaldas võtta arvesse aastakäikude erisust.

### **2.2.3. Ajateenijate vanust kirjeldav tunnus**

Kõikidel töös käsitlevatel aastatel on ajateenijatelt küsitud nende vanust teenistuse esimesel kuul. Küsimusele „Kui vana te olete?“ oli võimalik vastata valides täisarvulise numbriga vahemikus 17-28 (mõlemad k.a). Andmestike ühendamise käigus ilmnis, et 2017 aastal oli vanus tehniliselt sisestatud mitte täisaastates numbrilise väärtusena, vaid eraldi kategooriatena. Töö autor kodeeris 2017.a vanuse väärtused andmestikus ümber, et nad ühilduksid 2016. ning 2018. aasta andmetega, et leida ajateenijate keskmine vanus aastate lõikes.

### **2.2.4. Ajateenijate keelelist jaotust kirjeldav tunnus**

Küsimus „Mis on Teie põhiline kodune keel?“ esitati teenistujatele esimesel kuul. Ajateenijatelt oli võimalik valida „Eesti keel“, „Vene keel“ või „Muu“. Viimase variandi osas oli vastusevariandi järele piirjoonele võimalik kirjutada oma vastus. „Muu“ vastanud ajateenijate

vastuseid pole autor töös analüüsinud, kuna töö keskendub kvantitatiivsete tulemuste uurimisele. Lisaks oli antud vastusevariandi valinud isikute arv väike (45 inimest).

### **2.2.5. Ajateenijate haridustaset kirjeldav tunnus**

Küsimus „Milline on Teie hetkel omandatud kõrgeim haridustase?“ esitati ajateenijatele esimesel kuul. Vastusevariantidest sai valida seitsme erineva haridustaseme hulgast: „Põhiharidus“, „Kutseharidus põhihariduse baasil“, „Keskharidus“, „Kutseharidus keskhariduse baasil/keskeriharidus“, „Rakenduskõrgharidus“, „Kõrgharidus (bakalaureusetase) või „Kõrgharidus (magistri-/doktorikraad)“. Analüüsi otstarbel on seitse erinevat haridustaset kodeeritud kokku alljärgnevalt:

- 1) põhiharidus (põhiharidus ja kutseharidus põhihariduse baasil)
- 2) keskharidus (keskharidus ja kutseharidus keskhariduse baasil)
- 3) kõrgharidus (rakenduskõrgharidus, kõrgharidus (bakalaureusetase ja magistri-/doktorikraad))

### **2.2.6. Ajateenijate arvamust teenistuse läbimise vajalikkusest Eesti riigi julgeolekule**

#### **kirjeldav tunnus**

Küsimus „Kuivõrd vajalikuks Te peate ajateenistuse läbimist Eesti riigi julgeoleku jaoks?“ esitati ajateenijatele nii teenistuse esimesel kuul kui ka kaheksandal või 11. kuul vastavalt ettenähtud teenistusaja pikkusele. Küsimusele vastamiseks oli 5 varianti: „Kindlasti vajalik“, „Pigem vajalik“, „Pigem mittevajalik“, „Täiesti mittevajalik“ ning „Ei oska öelda“. Ajateenistuse jooksul hinnangu muutuse analüüsimise otstarbel on töö autor loonud uue isikliku arengu tunnuse. Uus tunnus on loodud teenistuse alguses ja lõpus antud hinnangute baasil. Tunnus on loodud alljärgnevalt:

- 1) Püsivalt vajalik - ajateenistuse alguses ja lõpus on ajateenija vastanud „kindlasti vajalik“ või „pigem vajalik“



- 2) Muutus mittevajalikuks – ajateenistuse alguses on ajateenija vastanud „kindlasti vajalik“ või „pigem vajalik“ ja ajateenistuse lõpus „pigem mittevajalik“ ja „täiesti mittevajalik“.
- 3) Muutus vajalikuks – ajateenistuse alguses on ajateenija vastanud „pigem mittevajalik“ või „täiesti mittevajalik“ ja lõpus „kindlasti vajalik“ või „pigem vajalik“
- 4) Püsivalt mittevajalik – ajateenistuse alguses ja lõpus on ajateenija vastanud „pigem mittevajalik“ või „täiesti mittevajalik“.

### **2.2.7. Ajateenijate arvamust teenistuse läbimise vajalikkusest isiklikule arengule**

#### **kirjeldav tunnus**

Küsimusele „Kuivõrd vajalikuks Te peate ajateenistuse läbimist isiklikule arengule?“ esitati ajateenijatele nii teenistuse esimesel kuul kui ka kaheksandal või 11. kuul vastavalt ettenähtud teenistusaja pikkusele. Küsimusele vastamiseks oli võimalik valida viie variandi vahel: „Kindlasti vajalik“, „Pigem vajalik“, „Pigem mittevajalik“, „Täiesti mittevajalik“ ning „Ei oska öelda“. Analüüsi otstarbel on töö autor kodeerinud ümber isikliku arengu tunnuse, et oleks võimalik vaadata longituudandmelist stabiilsust ja muutusi. Tunnused on kodeeritud kokku alljärgnevalt:

- 1) Püsivalt vajalik - ajateenistuse alguses ja lõpus on ajateenija vastanud „kindlasti vajalik“ või „pigem vajalik“
- 2) Muutus mittevajalikuks – ajateenistuse alguses on ajateenija vastanud „kindlasti vajalik“ või „pigem vajalik“ ja ajateenistuse lõpus „pigem mittevajalik“ ja „täiesti mittevajalik“.
- 3) Muutus vajalikuks – ajateenistuse alguses on ajateenija vastanud „pigem mittevajalik“ või „täiesti mittevajalik“ ja lõpus „kindlasti vajalik“ või „pigem vajalik“
- 4) Püsivalt mittevajalik – ajateenistuse alguses ja lõpus on ajateenija vastanud „pigem mittevajalik“ või „täiesti mittevajalik“.

### 3. ANALÜÜS

#### 3.1. Ajateenijate arvamus riigikaitse olulisusest 2016-2019

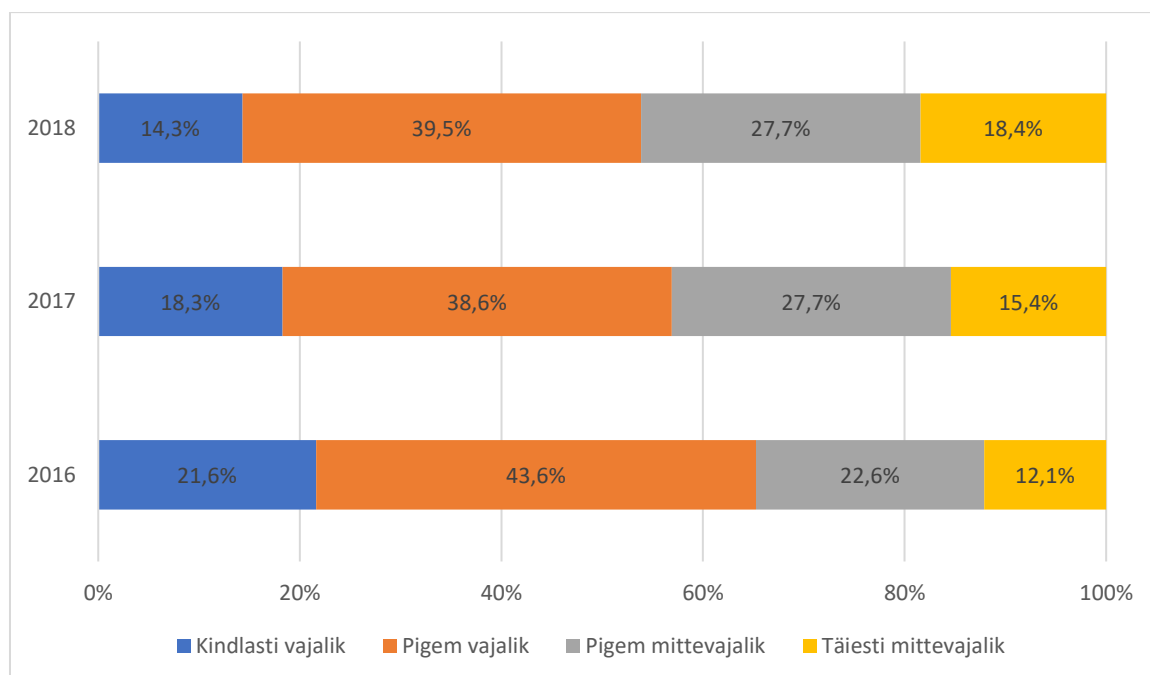
##### 3.1.1. Ajateenijate arvamus riigikaitse olulisusest ajateenistuse alguses

Joonisel 2 on näha 2016-2019 aastate ajateenistuse alguses küsimusele vastanute protsentuaalset jaotust vastuste lõikes. Kolme aasta jooksul on ajateenijate arvamus teenistuse vajalikkusest Eesti riigi julgeolekule märkimisväärselt langenud.

St, kui 2016. aastal pidas ajateenistust kindlasti vajalikuks natuke üle viiendiku (22%) ajateenijatest, siis kaks aastat hiljem oli samamoodi vastanute osakaal langenud 14% peale.

Lisaks, kui 2016. aastal pidas ajateenistust täiesti mittevajalikuks 12% vastajatest, siis kaks aastat hiljem on samamoodi vastanute osakaal lähenemas viiendikule. St, et 2018. aastal pidas ajateenistust täiesti mittevajalikuks 18% kõikidest vastajatest.

Hinnang ajateenistuse vajalikkusele riigikaitsele varieerub aastate lõikes ( $\chi^2 = 102,665$ ,  $df = 22$ ,  $p \leq 0,001$ ; Crameri  $V = 0,081$ ). St, et ajateenijate arvamus teenistuse vajalikkusest on statistiliselt olulisi erinevusi aastate lõikes, kuigi seos ei ole väga tugev.



Joonis 2. Ajateenistuse läbimise vajalikkus riigikaitsele teenistuse alguses 2016-2019

### 3.1.2. Ajateenijate arvamus teenistuse läbimise vajalikkusest riigikaitsele teenistuse

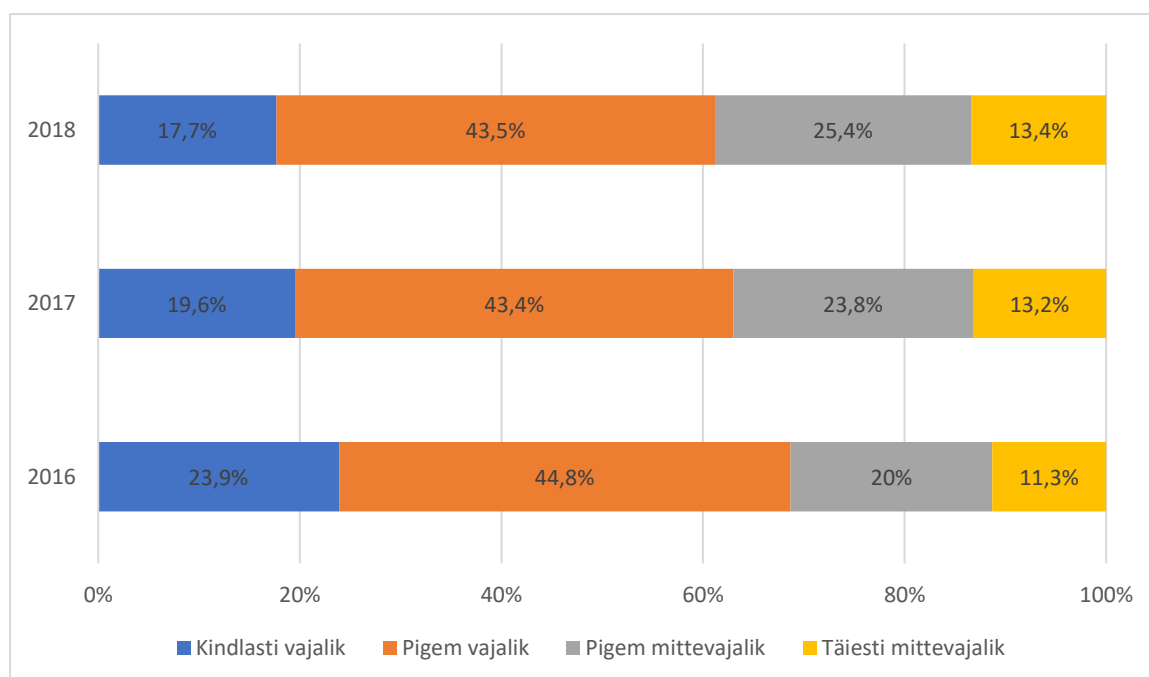
#### lõpus

Joonisel 3 on näha 2016-2019 aastate ajateenistuse lõpus küsimusele vastanute protsentuaalset jaotust vastuste lõikes.

Kolme aasta jooksul on ajateenijate arvamus teenistuse vajalikkusest Eesti riigi julgeolekule langenud ka teenistuse lõpus. Kolme aasta jooksul on sarnaselt teenistuse alguses esitatud küsimusele langenud teenistust kindlasti vajalikuks pidavate vastajate osakaal kuue protsendipunkti võrra ning tõusnud teenistust täiesti ebavajalikuks pidavate ajateenijate hulk (2%).

Märgatavalt on langenud ka ajateenistust pigem mittevajalikuks pidavate ajateenijate osakaal. St, et kui 2016. aastal pidas ajateenistust riigikaitsele pigem mittevajalikuks viiendik kõikidest vastajatest, siis 2017. aastal 24% ning 2018. aastal natuke üle neljandiku kõikidest vastanutest.

Olgugi, et ajateenistuse läbimist, kas kindlasti või pigem vajalikuks pidavate ajateenijate hulk on nii teenistuse alguses kui ka lõpus püsinud suurem kui pigem või täiesti mittevajalikuks pidavate hulk, toob kolme aasta andmete kõrvutamise pigem esile hoiakute varieeruvuse suunaga mittevajalikuks pidavate ajateenijate osakaalu suurenemise suunas.



Joonis 3. Ajateenistuse läbimise vajalikkus riigikaitsele teenistuse lõpus 2016-2019

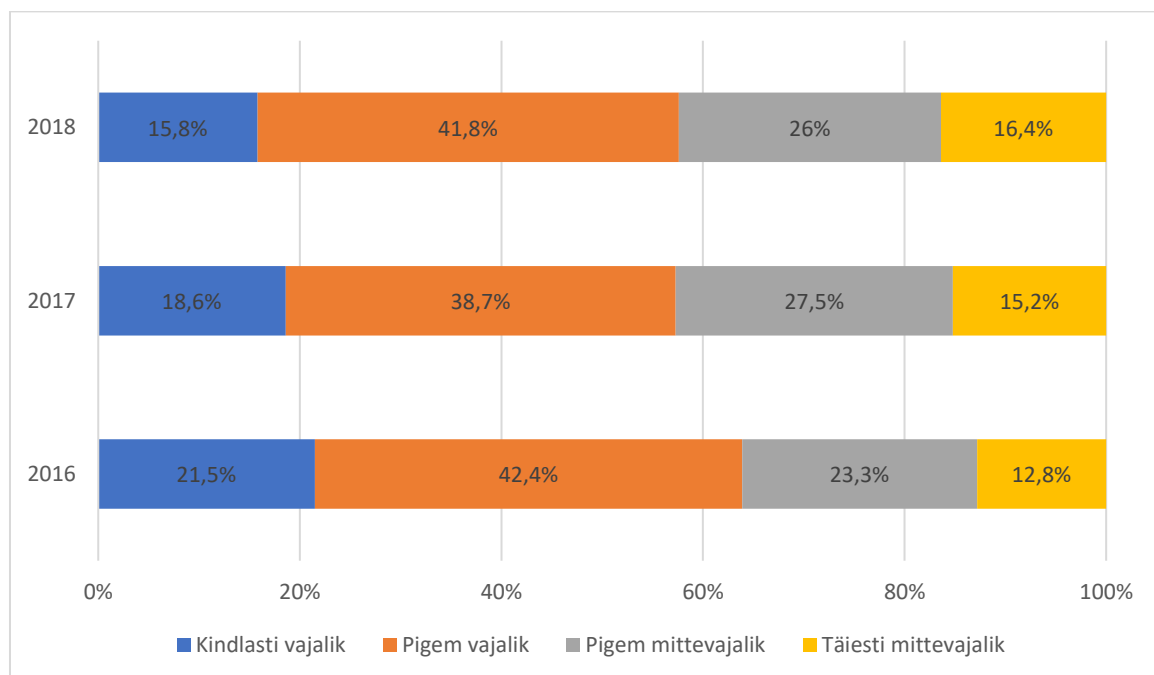
### 3.1.3. Ajateenijate arvamus teenistuse läbimise vajalikkusest isiklikule arengule

#### teenistuse alguses

Joonisel 4 on näha 2016-2019 aastate ajateenistuse alguses isikliku arengu vajalikkuse küsimusele vastanute protsentuaalset jaotust vastuste lõikes. Kokku vastas küsimusele 7359 inimest. 2016. aastal oli vastajaid 2505, järgneval aastal 2553 ning viimasel aastal 2301. Kokku jättis vastamata 1745 inimest. Hinnang ajateenistuse vajalikkusele isikliku arengu jaoks varieerub aastate lõikes ( $\chi^2 = 45,801$ ,  $df = 6$ ,  $p < 0,001$ ; Crameri  $V = 0,056$ ).

Kolme aasta jooksul on märgatavalt langenud teenistust kindlasti vajalikuks pidavate ajateenijate osakaal ning tõusnud teenistust täiesti mittevajalikuks pidavate inimeste hulk.

St, kui 2016. aastal pidas ajateenistust isiklikule arengule kindlasti vajalikuks natuke üle viiendiku ajateenijatest, siis kaks aastat hiljem oli samamoodi vastanute osakaal langenud 16% peale. Lisaks, kui 2016. aastal pidas teenistust isiklikule arengule täiesti mittevajalikuks 13% vastajatest, siis kaks aastat hiljem on samamoodi vastanute osakaal tõusnud 16% peale.



Joonis 4. Ajateenistuse läbimise vajalikkus isiklikule arengule teenistuse alguses 2016-2019

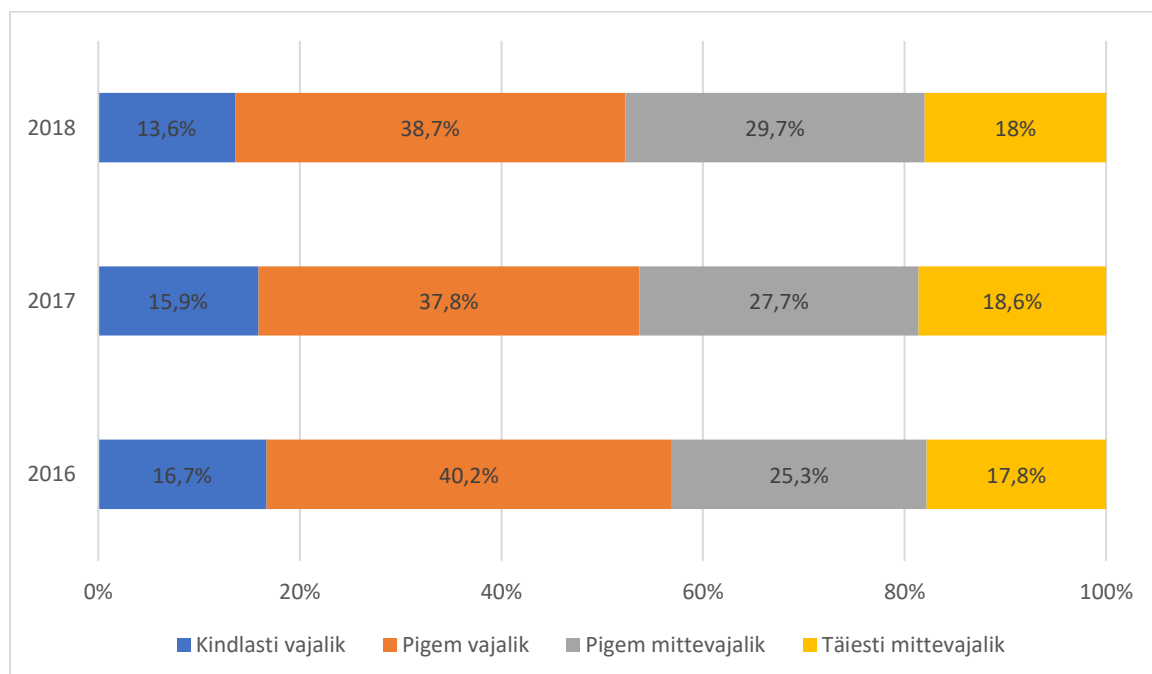
### 3.1.4. Ajateenijate arvamus teenistuse läbimise vajalikkusest isiklikule arengule

#### teenistuse lõpus

Joonisel 5 on näha 2016-2019 aastate ajateenistuse lõpus isikliku arengu vajalikkuse küsimusele vastanute protsentuaalset jaotust vastuste lõikes. Kokku vastas küsimusele 4550 inimest. 2016. aastal oli vastajaid 1061, järgneval aastal 1926 ning viimasel aastal 1563. Vastamata jättis 4554 inimest.

Kolme aasta jooksul on märgatavalt langenud teenistust kindlasti vajalikuks või pigem vajalikuks pidavate ajateenijate osakaal ning tõusnud teenistust täiesti mittevajalikuks pidavate inimeste hulk. St, kui 2016. aastal pidas ajateenistust isiklikule arengule kindlasti või pigem vajalikuks 57% kõikidest vastanutest, siis kaks aastat hiljem oli samamoodi vastanute osakaal langenud 52% peale.

Kõige enam muutus ajateenistust pigem vajalikuks pidavate inimeste osakaal. Kui 2016. aastal pidas ajateenistust pigem mittevajalikuks natuke üle neljandiku (25%) kõikidest küsimusele vastanutest, siis kaks aastat hiljem oli samamoodi vastanute hulk tõusnud 30% peale.



Joonis 5. Ajateenistuse läbimise vajalikkus isiklikule arengule teenistuse lõpus 2016-2019

## 3.2 Hoiakute muutused ajateenistuse käigus 2016-2019

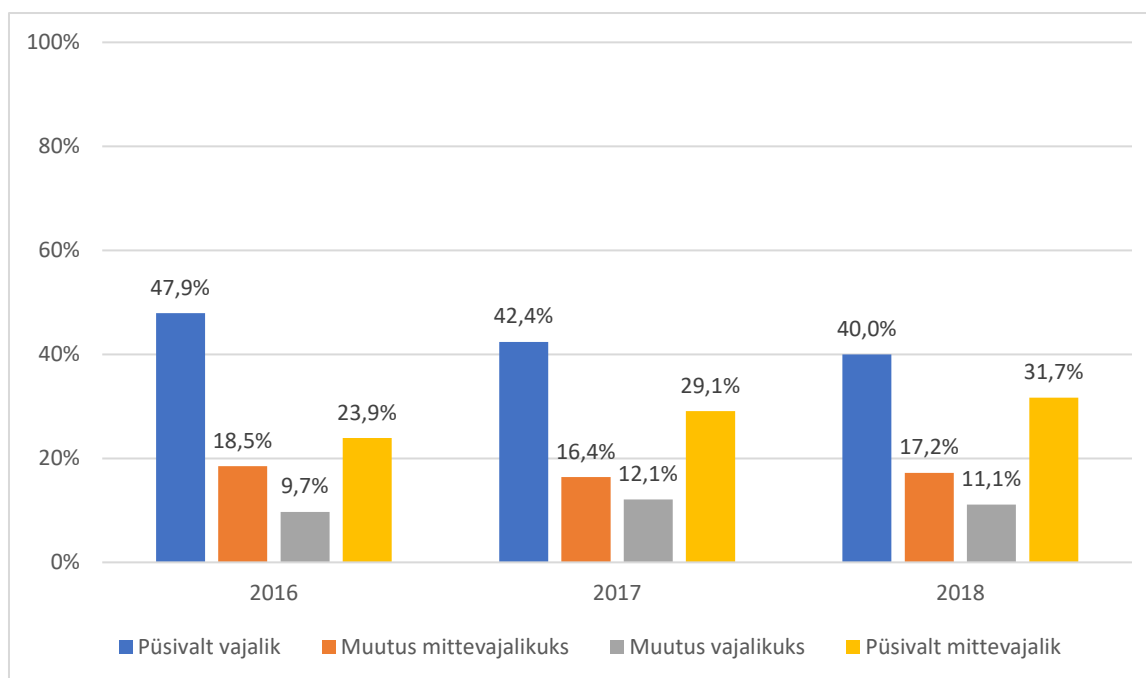
### 3.2.1. Hoiakute muutused ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule

Joonisel 6 on näha teenistuse läbinud ajateenijate longituudandmeliste vastuste muutuste jaotust aastate lõikes. Siinkohal on uuritud ainult neid ajateenijaid, kes vastasid isikliku arengu küsimusele nii teenistuse alguses kui ka lõpus. Välja on toodud vastuste muutumine või püsima jäämine teenistuse lõpus võrreldes algusega. Kolme aasta peale vastas mõlemas küistlusvoorus küsimusele kokku 3577 inimest. 2016. aastal oli vastajaid 766, järgneval aastal 1630 ning viimasel aastal 1181. Vastamata jättis 5655 inimest. Ajateenijate hinnangute stabiilsuse varieeruvust aastate lõikes kinnitab hii-ruut-statistik ja seosekordaja Crameri V ( $\chi^2 = 21,300$ ,  $df = 6$ ,  $p < 0,005$ ; Crameri V = 0,055). St, et teenistuse läbinud ajateenijate arvamuses teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule on statistiliselt olulisi erinevusi aastate lõikes.

Kolme aasta jooksul on langenud inimeste osakaal, kes peavad ajateenistust püsivalt vajalikuks isiklikule arengule ka pärast teenistuse läbimist. St, kui 2016. aastal oli teenistust püsivalt vajalikuks pidavate inimeste osakaal teenistusjärgselt 48%, siis kaks aastat hiljem moodustasid nad langevas joones 40% kõikidest vastanutest. Seega peab üha vähem inimesi ajateenistust püsivalt vajalikuks nende isiklikule arengule pärast teenistuse läbimist.

Märgatavalt on tõusnud ka teenistut püsivalt mittevajalikuks pidavate teenistujate osakaal. Kui 2016. aastal pidas ajateenistust riigikaitsele püsivalt mittevajalikuks ligi viiendik teenistujatest, siis kaks aastat hiljem on nende inimeste hulk tõusnud 32% peale, mis tähendab, et tõusvas joones arvab üha enam inimesi nii teenistuse eel kui ka järel, et ajateenistus ei ole vajalik isiklikule arengule.

Aastate lõikes on ajateenijate osakaal, kelle arvamus teenistuse jooksul muutub, suhteliselt sarnane. Kui 2016. aastal muutus 12% inimeste arvamus, et teenistus on vajalik riigikaitsele, siis 2017. aastal tõusis vastavate ajateenijate osakaal 12% peale ning aasta aega hiljem langes taas, moodustades 11% kõikidest vastanutest. Lisaks langes ka nende teenistujate osakaal, kes pidasid teenistusjärgselt ajateenistust mittevajalikuks. Kui 2016. aastal muutus teenistujate arvamus negatiivseks 19% kõikidest vastanutest, siis järgneval aastal arvas samamoodi 16% teenistujatest ning viimasel aastal tõusis taas, moodustades 17% kõikidest vastanutest.



Joonis 6. Ajateenijate arvamuste muutus teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule 2016-2019

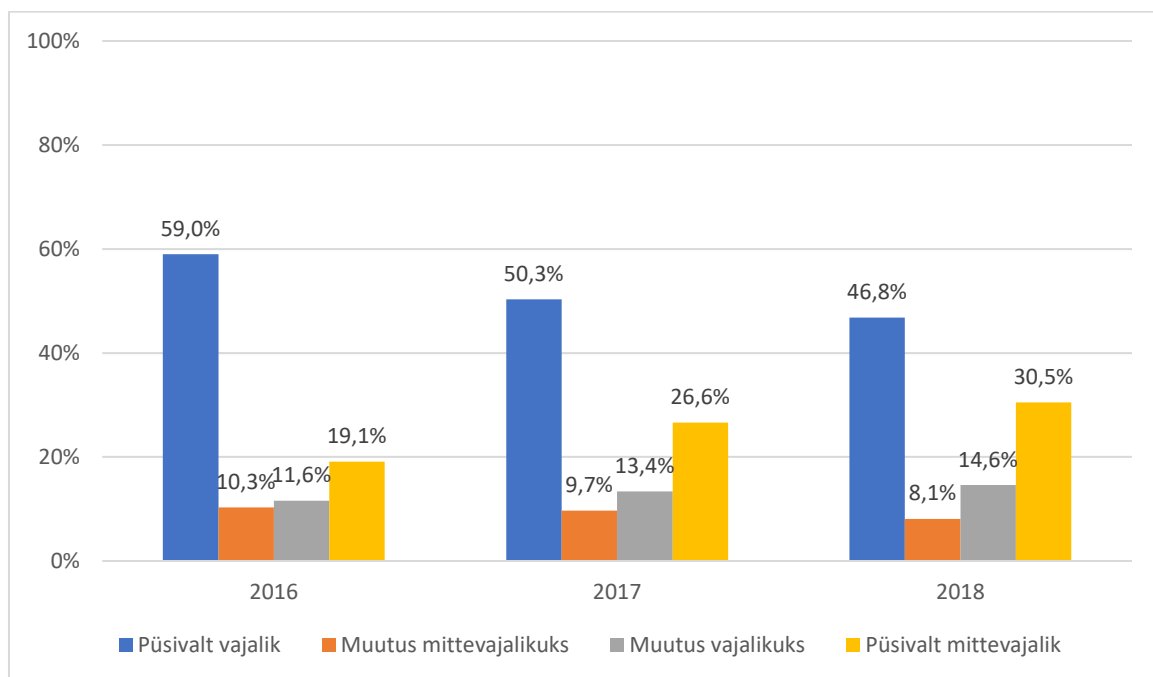
### 3.2.2. Hoiakute muutused ajateenistuse vajalikkusest riigikaitsele

Joonisel 7 on näha teenistuse läbinud ajateenijate longituudandmeliste vastuste muutuste jaotust aastate lõikes. Siinkohal on uuritud ainult neid ajateenijaid, kes vastasid riigi julgeoleku küsimusele nii teenistuse alguses kui ka lõpus. Välja on toodud vastuste muutumine või püsima jäämine teenistuse lõpus võrreldes algusega. Kolme aasta peale vastas küsimusele kokku 3449 inimest. 2016. aastal oli vastajaid 748, järgneval aastal 1549 ning viimasel aastal 1152. Vastamata jättis 5655 inimest. Ajateenijate hinnangute stabiilsuse varieeruvust aastate lõikes kinnitab hii-ruut-statistik ja seosekordaja Crameri V ( $\chi^2 = 41,401$ ,  $df = 6$ ,  $p < 0,001$ ; Crameri V = 0,077). St, et teenistuse läbinud ajateenijate arvamuse muutustes teenistuse vajalikkusest riigikaitsele on statistiliselt olulisi erinevusi aastate lõikes.

Kolme aasta jooksul on langenud inimeste osakaal, kes teenistuse jooksul peavad ajateenistust püsivalt vajalikuks riigikaitse eesmärkide tõttu. St, kui 2016. aastal oli teenistust püsivalt vajalikuks pidavate inimeste osakaal teenistuse jooksul 59%, siis kaks aastat hiljem moodustasid nad alla poole kõikidest vastanutest (47%). Tegemist on 12 protsendipunkti langusega.

Märgatavalt on tõusnud ka teenistust püsivalt mittevajalikuks pidavate teenistujate osakaal. Kui 2016. aastal pidas ajateenistuse jooksul ajateenistust riigikaitsele püsivalt mittevajalikuks natuke alla viiendiku teenistujatest (19%), siis kaks aastat hiljem on nende inimeste hulk tõusnud 31% peale.

Lisaks on tõusnud teenistujate osakaal, kelle jaoks kujundas ajateenistus nende esialgset arvamust. Kui 2016. aastal muutus 12% inimeste arvamus, et teenistus on vajalik riigikaitsele, siis 2018. aastal tõusis vastavate teenistujate osakaal 15% peale. Lisaks langes nende teenistujate osakaal, kes pidasid teenistusjärgselt ajateenistust mittevajalikuks. Kui 2016.aastal muutus teenistujate arvamus negatiivseks 10% kõikidest vastanutest, siis 2018. aastal 8% teenistujatest. Siiski antud muutused on aastate lõikes suhteliselt väikesed ja seega saab rääkida väikesest varieeruvusest, kuid mitte selgest trendist hoiakute püsivuse vähenemise või suurenemise suunas.



Joonis 7. Ajateenijate arvamuste muutus teenistuse vajalikkusest Eesti riigi julgeolekule 2016-2019



### 3.3. Ajateenijate hoiakute muutus sotsiaaldemograafiliste tegurite lõikes

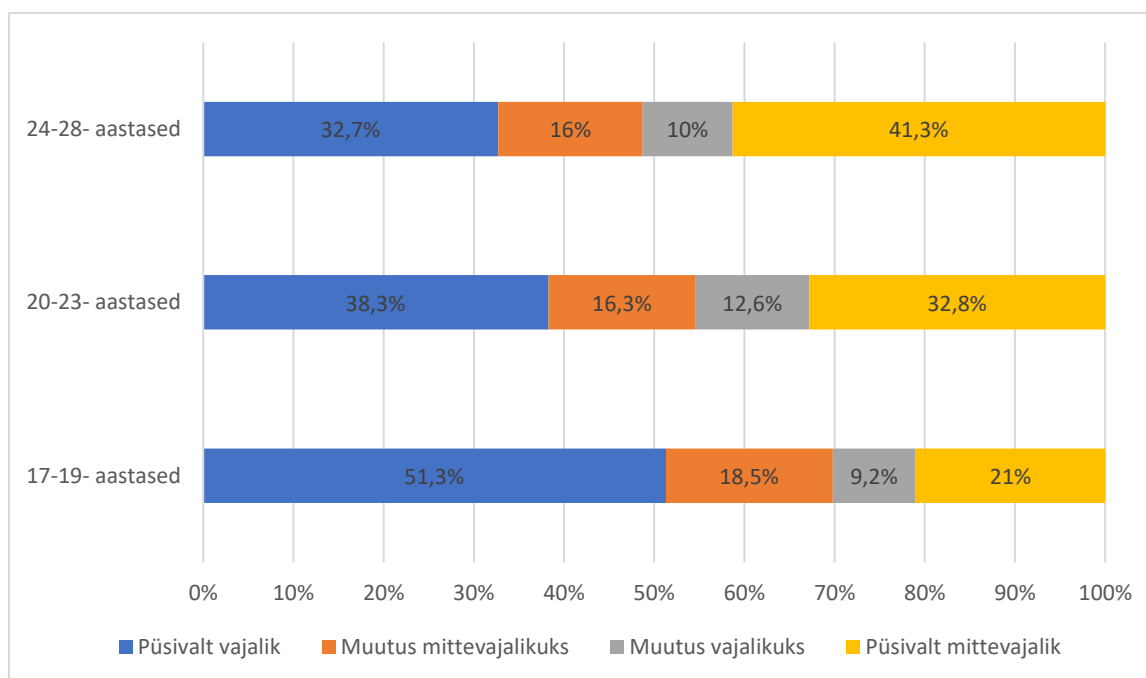
#### 3.3.1. Hoiaku: „teenistuse vajalikkus isiklikule arengule“ muutus vanusegruppide lõikes

Joonisel 8 on näha ajateenijate arvamuste muutust teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule vanusegruppide lõikes. Siinkohal on toodud välja kõigil kolmel aastal vastanute vastuste jaotused kokku. Välja on toodud vastuste muutumine või püsima jäämine teenistuse lõpus võrreldes algusega. Kolme aasta peale vastas küsimusele kokku 3577 inimest. 17-19-aastaseid vastajaid oli 1298. Järgmisena on 20-23 aastaste vanusegrupp, kus oli 2129 vastajat ning kõige vanemate ehk 24-28-aastaste vanusegrupis oli vastajaid 150. Vastamata jättis 5527 inimest. Ajateenijate arvamuse püsivus teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule varieerub vanusegruppide lõikes ( $\chi^2 = 93,813$ ,  $df = 6$ ,  $p < 0,001$ ; Crameri  $V = 0,115$ ). St, et erinevatesse vanusegruppidesse kuuluvate teenistuse läbinud ajateenijate arvamuse muutustes teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule on statistiliselt olulisi erinevusi.

Kõige enam pidas teenistust isiklikule arengule püsivalt vajalikuks kõige noorem ajateenijate grupp. St, et natuke üle poole (51%) kõikidest 17-19-aastastest ajateenijatest pidas teenistust püsivalt vajalikuks isiklikule arengule ka teenistuse viimasel kuul. Vanuse kasvades on samamoodi vastanute osakaal vähenenud. Näiteks 20-23-aastaste vanusegrupis vastas samamoodi 38% inimestest ning 24-28-aastaste puhul pidas ajateenistuse jooksul teenistust püsivalt vajalikuks isiklikule arengule vaid 33% inimestest.

Märgatav erinevus on ka teenistust isiklikule arengule püsivalt mittevajalikuks pidavate jaotus vanusegruppides. 41% kõikidest 24-28-aastastest teenistujatest pidas ajateenistuse jooksul teenistust püsivalt mittevajalikuks isiklikule arengule. Vanuse langedes on samamoodi vastanute osakaal vähenenud. Näiteks 20-23-aastaste vanusegrupis vastas samamoodi 33% inimestest ning 17-19- aastaste puhul pidas teenistust püsivalt mittevajalikuks isiklikule arengule vaid natuke üle viiendiku (21%) inimestest.

Teenistus muutus vajalikuks enim 20-23-aastaste hulgas, mis tähendab, et 13% keskmisesse vanusegruppi kuuluvatest inimestest andis teenistusejärgselt positiivse hinnangu teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule. Teenistus muutus enim mittevajalikuks 17-19-aastaste seas. St, et 19% kõige nooremate vanusegruppi kuuluvatest inimestest andis teenistusejärgselt negatiivse hinnangu teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule.



Joonis 8. Hoiakute muutus ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule vanusegruppide lõikes

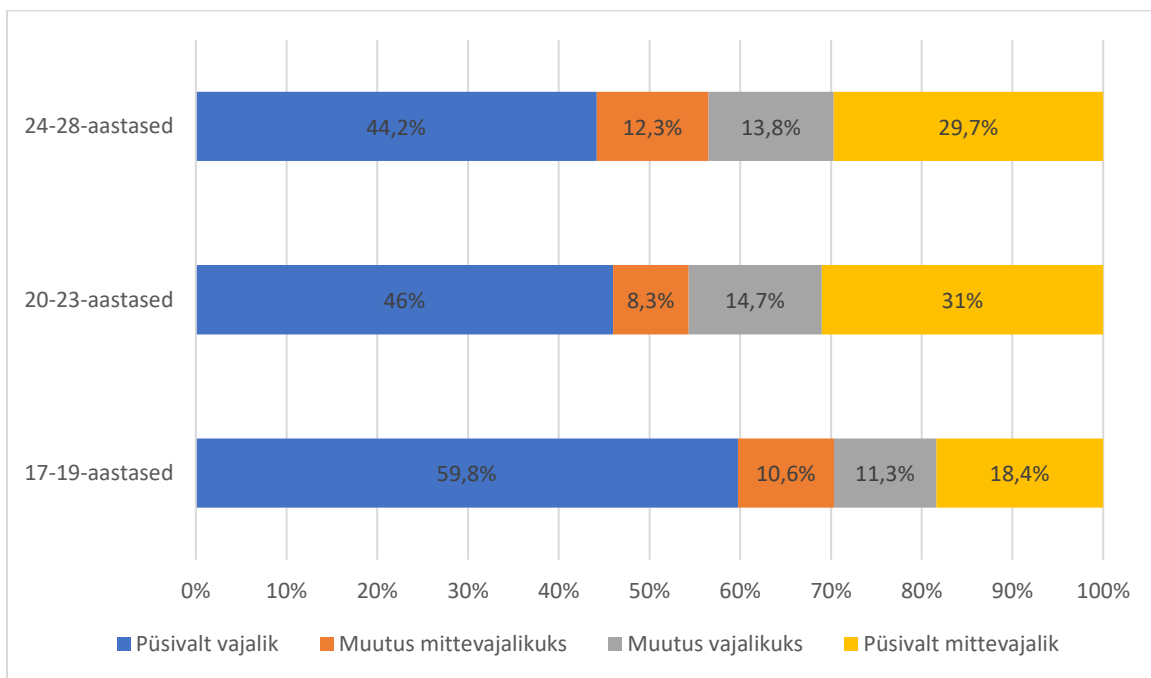
### 3.3.2. Hoiaku, teenistuse vajalikkuse riigikaitsele, muutus vanusegruppide lõikes

Joonisel 9 on näha ajateenijate arvamuste muutust teenistuse vajalikkusest riigikaitsele vanusegruppide lõikes. Siinkohal on toodud välja kõigil kolmel aastal vastanute vastuste jaotused kokku. Välja on toodud vastuste muutumine või püsima jäämine teenistuse lõpus võrreldes algusega. Kolme aasta peale vastas küsimusele kokku 3449 inimest. 17-19-aastaseid vastajaid oli 1275. Järgmisena on 20-23 aastaste vanusegrupp, kus oli 2036 vastajat ning kõige vanemate ehk 24-28-aastaste vanusegrupis oli vastajaid 138. Vastamata jättis 5655 inimest. Ajateenijate arvamuse püsivus teenistuse vajalikkusest riigikaitsele eesmärkidel varieerub vanusegruppide lõikes ( $\chi^2 = 91,609$ ,  $df = 6$ ,  $p < 0,001$ ; Crameri  $V = 0,115$ ).

Kõige enam pidas teenistust riigikaitsele püsivalt vajalikuks kõige nooremate teenistujate grupp. St, et üle poole (60%) kõikidest 17-19-aastastest teenistujatest pidas teenistust püsivalt vajalikuks riigikaitsele ka teenistuse viimasel kuul. Vanuse kasvades on samamoodi vastanute osakaal vähenenud. Näiteks 20-23-aastaste vanusegrupis vastas samamoodi 46% inimestest ning 24-28-aastaste puhul pidas viimasel kuul teenistust püsivalt vajalikuks isiklikule arengule vaid 44% inimestest..

Märgatav erinevus on ka teenistust isiklikule arengule püsivalt mittevajalikuks pidajate jaotus vanusegruppide seas. Kõikidest 20-23-aastastest teenistujatest pidas teenistust isiklikule arengule püsivalt mittevajalikuks 31% vastanutest. 24-28-aastaste vanusegrupis arvas samamoodi 30% inimestest, kuid 17-19-aastaste puhul pidas teenistust isiklikule arengule püsivalt mittevajalikuks natuke alla viiendiku (18%) inimestest.

Sarnaselt isikliku arengu hoiakutele, muutus ka siinkohal arvamus teenistuse vajalikkusest riigikaitsele enim just 20-23-aastaste hulgas, mis tähendab, et 15% keskmisesse vanusegruppi kuuluvatest inimestest andis teenistusejärgselt positiivse hinnangu teenistuse vajalikkusest riigikaitsele. Teenistus muutus enim mittevajalikuks 24-28-aastaste seas, mis tähendab, et 12% kõige vanemasse vanusegruppi kuuluvatest inimestest andis teenistuse viimasel kuul negatiivse hinnangu ajateenistuse vajalikkusest riigikaitsele.



Joonis 9. Hoiakute muutus ajateenistuse vajalikkusest riigikaitsele eesmärgil vanusegruppide lõikes

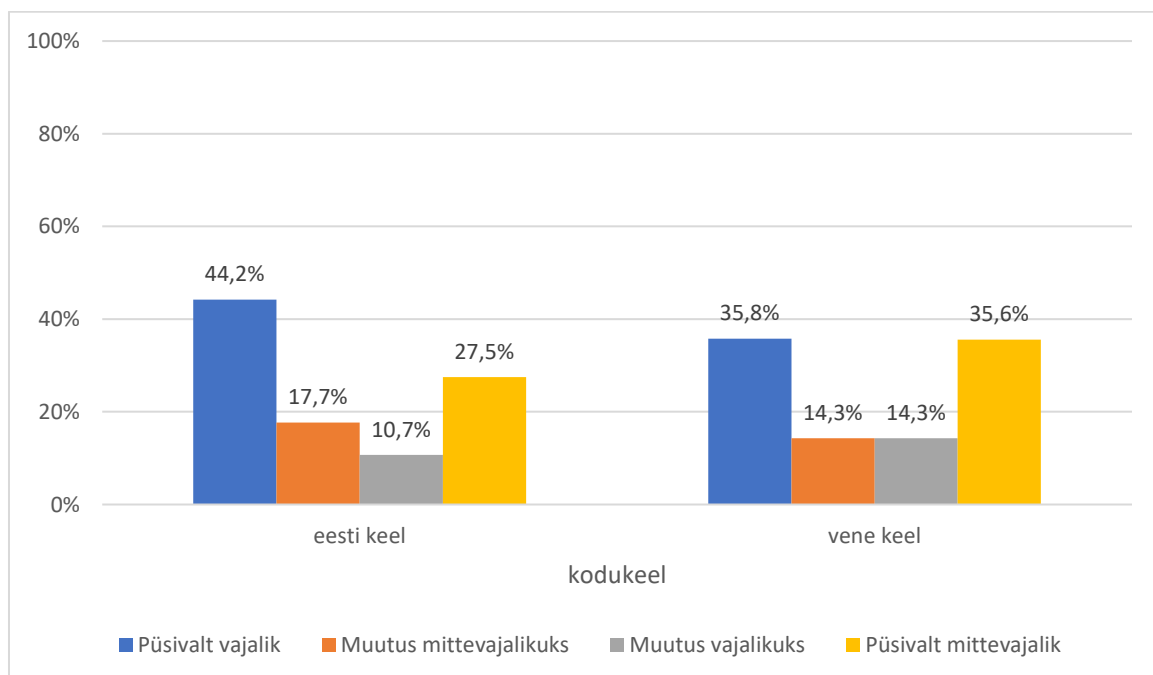
### 3.3.3. Hoiakute muutus teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule kodukeele lõikes

Joonisel 10 on näha ajateenijate arvamuste muutust teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule kodukeele lõikes. Siinkohal on toodud välja kõigil kolmel aastal vastanute vastuselised jaotused kokku. Välja on toodud eesti-ja vene keelt kõnelejate vastuste muutumine või püsima jäämine

teenistuse lõpul võrreldes algusega. Kolme aasta peale vastas küsimusele kokku 3562 inimest. Neist kodukeelena eesti keelt kõnelejaid oli 2967 ning vene keelt kodukeelena 595. Vastamata jättis 5542 inimest. Seost ajateenijate arvamusest teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule kodukeele lõikes tõendab hii-ruut-statistik ja seosekordaja Crameri V ( $\chi^2 = 28,780$ ,  $df = 3$ ,  $p < 0,001$ ; Crameri V = 0,090). St, et ajateenijate arvamuse muutustes teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule on kodukeele lõikes statistiliselt olulisi erinevusi.

Kodukeele lõikes on märgatavad erisused teenistuse vajalikkuse hinnangu püsivuses. Kui eesti keelt kodukeelena kõnelevatest vastanutest pidas teenistust isiklikule arengule püsivalt vajalikuks 44%, siis venekeelse kontingendi puhul arvas samamoodi 36% vastanutest. Vastukaaluks pidasid teenistust püsivalt mittevajalikuks võrreldes eestlastega pigem venelased. St, et 36% vene keelt kodukeelena kõnelejatest arvas teenistuse vajalikkusest püsivalt negatiivselt. Eestikeelse kontingendi puhul vastas samamoodi natuke üle neljandiku inimestest.

Arvamus teenistuse vajalikkusest muutus positiivses suunas võrreldes eestlastega eelkõige vene keelt kodukeelena kõnelevate inimeste puhul, kes moodustasid 14% vene keelsetest vastajatest. Teenistus muutus võrreldes vene keelt kõnelejatega mittevajalikuks eesti keelt kodukeelena kõnelevate ajateenijate puhul, moodustades 18% kõikidest eesti keelt kodukeelena kõnelevatest vastajatest.

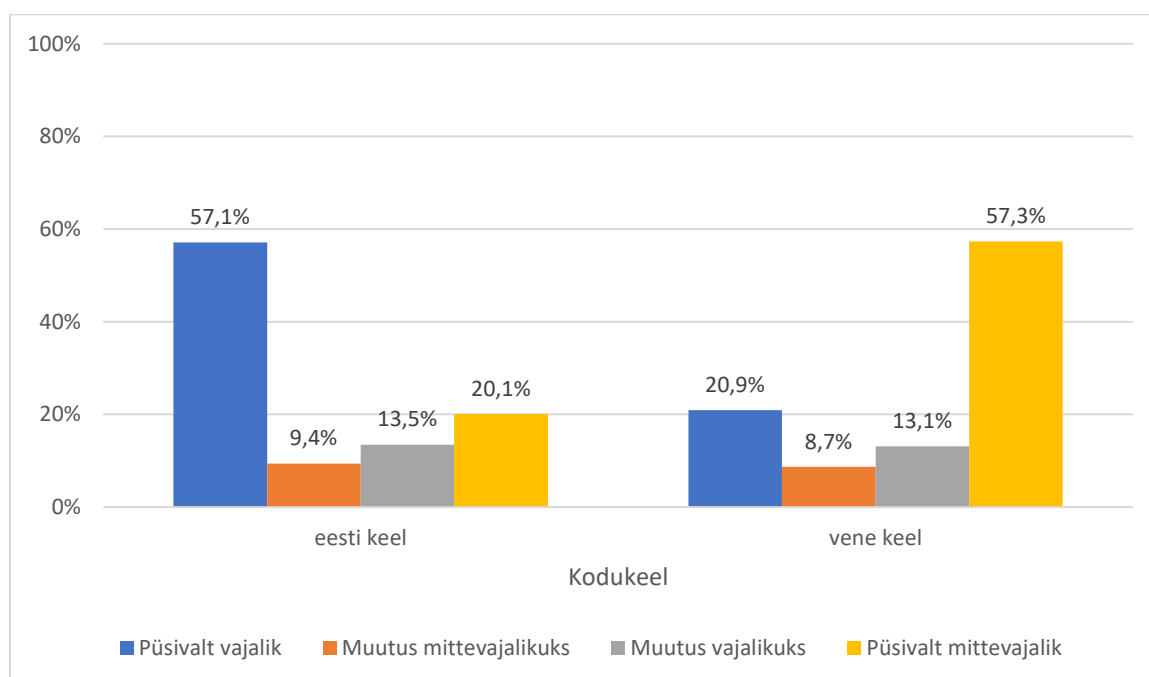


Joonis 10. Hoiakute muutus ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule kodukeele lõikes

### 3.3.4. Hoiakute muutus teenistuse vajalikkusest riigikaitsele kodukeele lõikes

Joonisel 11 on näha ajateenijate arvamuste muutust teenistuse vajalikkusest riigikaitsele kodukeele lõikes. Siinkohal on toodud välja kõigil kolmel aastal vastanute vastuste jaotused kokku. Välja on toodud eesti-ja vene keelt kõnelejate vastuste muutumine või püsima jäämine teenistuse lõpul võrreldes algusega. Kolme aasta peale vastas küsimusele kokku 3436 inimest. Neist kodukeelena eesti keelt kõnelejaid oli 2871 ning vene keelt kodukeelena 565. Vastamata jättis 5688 inimest. Seost ajateenijate arvamusel teenistuse vajalikkusest riigikaitsele kodukeele lõikes tõendab hii-ruut-statistik ja seosekordaja Crameri V ( $\chi^2 = 371,668$ ,  $df = 3$ ,  $p < 0,001$ ; Crameri V = 0,329). St, et ajateenijate arvamusel püsivuse varieeruvus teenistuse vajalikkusest riigikaitsele on kodukeele lõikes statistiliselt oluline

Kodukeele lõikes esinevad tugevad erisused teenistuse vajalikkuse hinnangu püsivuses. Kui üle poolte (57%) eesti keelt kodukeelena kõnelevatest vastanutest pidas teenistust riigikaitsele püsivalt vajalikuks, siis venekeelse kontingendi puhul arvas samamoodi natuke üle viiendiku (21%) vastanutest. Sarnase jaotusega pidasid vastukaaluks teenistust püsivalt mittevajalikuks üle poolte vene keelt kodukeelena kõnelevatest, kes moodustasid 57%. Eestikeelse kontingendi puhul vastas samamoodi natuke üle viiendiku inimestest.



Joonis 11. Hoiakute muutus ajateenistuse vajalikkusest riigikaitsele kodukeele lõikes

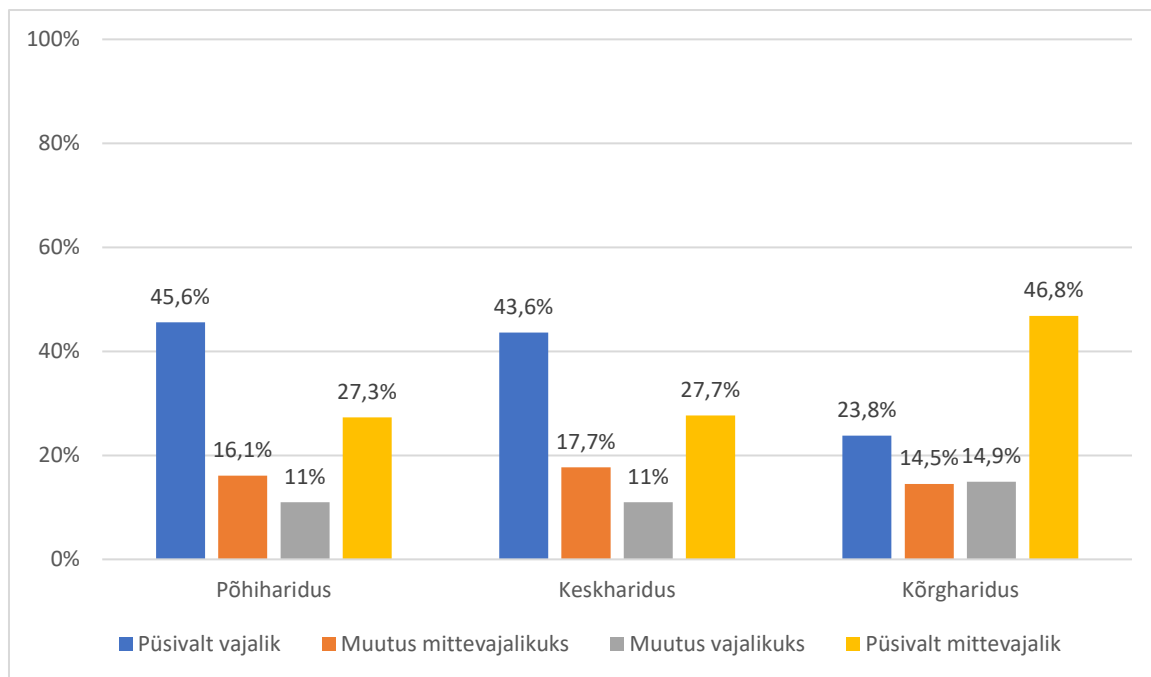
### **3.3.5. Hoiakute muutus teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule haridusgruppide**

#### **lõikes**

Joonisel 12 on näha ajateenijate arvamuste muutust teenistuse vajalikkusest riigikaitsele haridusgruppide lõikes. Siinkohal on toodud välja vastanute vastuste jaotused. Välja on toodud põhi-, kesk- ja kõrgharidusega vastajate vastuste muutumine või püsima jäämine teenistuse lõpul võrreldes algusega. Kolme aasta peale vastas küsimusele kokku 3577 inimest. Põhiharidusega vastajaid oli 883, keskharidusega 2459 ning kõrgharidusega 235 inimest. Vastamata jättis 5527 inimest. Seost ajateenijate arvamusest teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule haridusgruppide lõikes tõendab hii-ruut-statistik ja seosekordaja Crameri V ( $\chi^2 = 54,909$ ,  $df = 6$ ,  $p < 0,001$ ; Crameri V = 0,088).

Kõige selgemini eristub jooniselt kõrgharidusega inimeste arvamus teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule. Kui teenistust püsivalt mittevajalikuks pidavate põhi-ja keskharidusega inimeste protsent on mõlema puhul natuke üle 27, siis kõrgharidusega ajateenijatest arvas ligi pool vastanutest (47%), et ajateenistus on püsivalt mittevajalik isiklikule arengule.

Lisaks oli kõrgharitud inimestel, võrreldes põhi-ja keskharidusega inimestega, tunduvalt madalam vastajate osakaal, kes pidasid ajateenistust püsivalt vajalikuks. St, kui kõrgharitud inimeste puhul arvas 24% inimestest, et teenistus on püsivalt vajalik, siis põhi-ja keskharidusega inimeste puhul jääb samamoodi vastanute protsent 43-45 protsendi vahemikku.



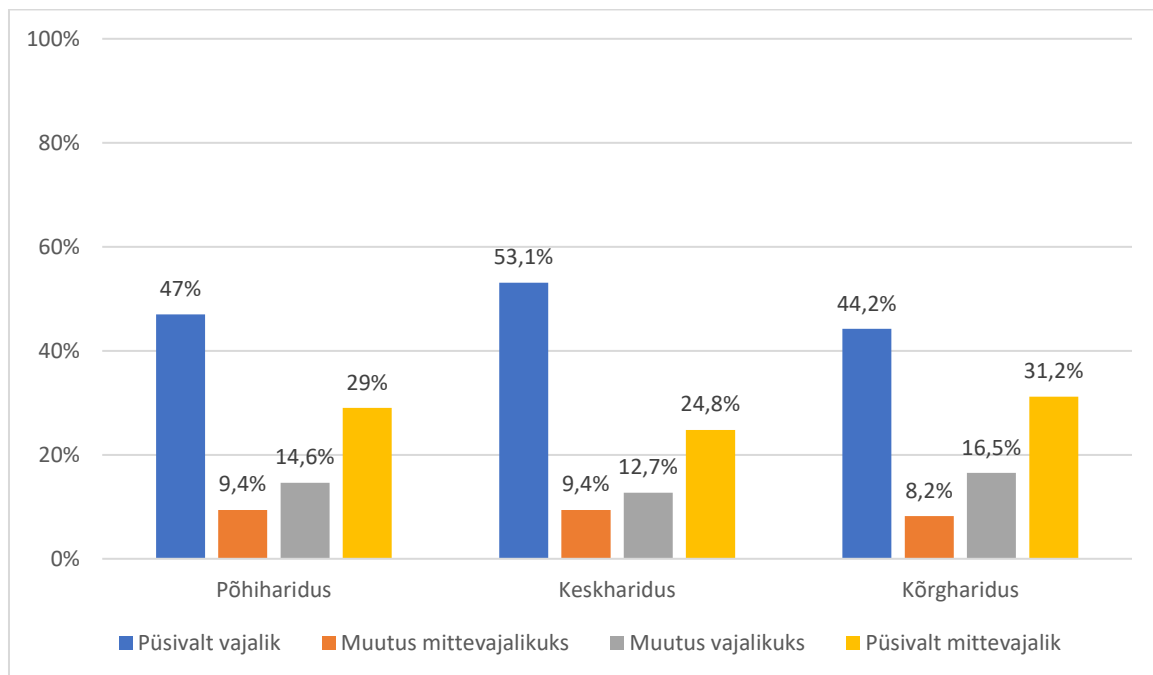
Joonis 12. Hoiakute muutus ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule haridusgruppide lõikes

### 3.3.6. Hoiakute muutus teenistuse vajalikkusest riigikaitsele haridusgruppide lõikes

Joonisel 13 on näha ajateenijate arvamuste muutust teenistuse vajalikkusest riigikaitsele haridusgruppide lõikes. Siinkohal on toodud välja kõigil kolmel aastal vastanute vastuselised jaotused kokku. Välja on toodud põhi-, kesk- ja kõrgharidusega vastajate vastuste muutumine või püsima jäämine teenistuse lõpul võrreldes algusega. Kolme aasta peale vastas küsimusele kokku 3449 inimest. Põhiharidusega vastajaid oli 838, keskharidusega 2380 ning kõrgharidusega 231 inimest. Vastamata jättis 5655 inimest. Tegemist pole statistiliselt olulise seosega, mida tõendab hii-ruut-statistik ja seosekordaja Crameri V ( $\chi^2 = 16,625$ ,  $df = 6$ ,  $p < 0,01$ ; Crameri V = 0,049). St, et ajateenijate arvamuse muutustes teenistuse vajalikkusest riigikaitsele pole haridusgruppide lõikes statistiliselt olulisi erinevusi.

Kõige enam peavad teenistust püsivalt vajalikuks keskharidusega inimesed, mis tähendab, et üle poolte keskharidusega vastajatest (53%) arvab, et ajateenistus on püsivalt vajalik riigikaitsele. Sarnaselt isikliku arengu hoiakule, peavad teenistust ka riigikaitse puhul kõige

enam püsivalt mittevajalikuks kõrgharitud inimesed. Nii arvab 31% kõikidest kõrgharidusega inimestest.



Joonis 13. Hoiakute muutus ajateenistuse vajalikkusest riigikaitsele haridusgruppide lõikes

### 3.4. Korrelatsioon ajateenijate arvamustest teenistuse alguses ja lõpus

#### 3.4.1. Korrelatsioon ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ning riigikaitsele aastate lõikes teenistuse alguses ja lõpus

Uurides ajateenijate arvamusi teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ja riigikaitsele aastate lõikes teenistuse alguses, selgub, et inimesed, kes peavad ajateenistust vajalikuks isiklikule arengule peavad seda ka vajalikumaks riigikaitsele. Spearmani korrelatsioonikordajad varieeruvad vahemikus 0,56-0,59. Sotsiaalteaduste valdkonnas on tegemist tugeva tunnustevahelise seosega.

Sarnaselt teenistuse alguse seostele, ilmneb seos ajateenijate arvamusest teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ja riigikaitsele aastate lõikes ka teenistuse lõpus. Spearmani korrelatsioonikordajad varieeruvad vahemikus 0,55-0,60. Seega võib öelda, et kui ajateenija



peab teenistust isikliku arengu jaoks vajalikuks, siis ilmselt peab ta seda vajalikuks ka riigi julgeoleku jaoks ning vastupidi.

*Tabel 1.* Spearman'i korrelatsioonitabel isikliku arengu- ning riigikaitse vajalikkusest

	2016	2017	2018
Spearman'i korrelatsioon ning olulisuse tõenäosus ajateenijate arvamusest teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ja riigikaitsele teenistuse alguses	r=0,590; p<0,000)	r=0,557; p<0,000	r=0,575; p<0,000
Spearman'i korrelatsioon ning olulisuse tõenäosus ajateenijate arvamusest teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ja riigikaitsele teenistuse lõpus	r=0,599; p<0,000	r=0,547; p<0,000	r=0,573; p<0,000

### **3.5. Regressioonanalüüs ajateenijate arvamuse muutusest teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ja riigikaitsele sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes**

#### **3.5.1. Isikliku arvamuse püsivuse regressioonimudelid**

Regressioonanalüüs põhineb 3562 ajateenistuja andmetel ning erinevatel sotsiaaldemograafilistel tunnustel: vanus, aasta, kodukeel ning haridus. Tehtud on multinomiaalne logistiline regressioon, mille sõltuvaks tunnuseks on ajateenijate arvamuste muutus teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ning riigikaitsele. Võrdluskategooriaks on „püsivalt mittevajalik“ grupp.

### **3.5.2. Regressioonanalüüs arvamuste muutustest ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule**

Tabelist 2 on näha, et vanusel on suur mõju gruppidesse jaotumisel, st, mida noorem on ajateenija, seda suurem on tõenäosus kuuluda gruppi, kes peavad teenistust isiklikule arengule püsivalt vajalikuks. Lisaks, mida noorem on teenistuja, seda suurema tõenäosusega muutub tema arvamus teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ebavajalikuks.

Uurides ajateenijate hoiakute püsivust kodukeele lõikes, selgub, et eestlastel on võrreldes venelastega 1,5 korda suurem tõenäosus kuuluda teenistust isiklikule arengule püsivalt vajalikuks pidavate inimeste gruppi.

Haridusgruppide puhul on võrreldes kõrgharidusega ajateenijatega põhiharidusega ajateenijatel 2,24 korda suurem tõenäosus kuuluda teenistust isiklikule arengule püsivalt vajalikuks pidavate inimeste gruppi kui püsivalt mittevajalikuks pidavate omasse.

Ka aastate puhul on märgata erisusi, st et 2016. aastal teenistujatel oli 1,74 korda suurem tõenäosus pidada teenistus püsivalt vajalikuks võrreldes 2017. või 2018. aastal teenistujatega.

Analüüs toob esile, et sotsiaaldemograafilised tegurid ei erista ajateenijaid, kelle hinnang muutus teenistuse jooksul teenistust isikliku arengu jaoks vajalikuks pidavaks. Seega ei saa öelda, et sotsiaaldemograafiline profiil lõikes oleks võimalik prognoosida või tuua eraldi välja ajateenijad, kelle puhul hinnang ajateenistuse jooksul muutub positiivsemaks.

Mudel on statistiliselt oluline, kuigi mudeli kirjeldusvõime ei ole väga suur, jäädes 5,5% juurde ( $\chi^2 = 183,514$ ,  $df = 18$ ,  $p < 0,001$ ; Nagelkerke kordaja: 0,055). St, et ajateenijate arvamus muutustest teenistuse vajalikkusest isiklikule arengule on sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes statistiliselt olulisi erinevusi. Detailsema üldpildi saamiseks vt Lisa 3.

Tabel 2. Hoiaku „ajateenistus vajalik isikliku arengu jaoks“ tüüpide prognoosimudel

	Tunnused	B	Standardhälve	Olulisuse tõenäosus	Exp (B)	95% usalduspiirid	
						alumine	ülemine
<b>Püsivalt vajalik</b>							
	Vanus	-0,24	0,03	0	0,78	0,74	0,83
	Aasta 2016	0,55	0,12	0	1,74	1,38	2,19
	Aasta 2017	0,17	0,09	0,063	1,19	0,99	1,43
	Aasta 2018	0					
	Eesti keel	0,40	0,11	0	1,5	1,21	1,85
	Vene keel	0					
	Põhiharidus	0,81	0,19	0	2,24	1,54	3,25
	Keskharidus	0,61	0,18	0,001	1,84	1,28	2,63
	Kõrgharidus	0					
<b>Muutus mittevajalikuks</b>							
	Vanus	-0,15	0,04	0	0,86	0,80	0,92
	Aasta 2016	0,41	0,14	0,004	1,51	1,14	2,00
	Aasta 2017	0,06	0,12	0,606	1,06	0,84	1,34
	Aasta 2018	0					
	Eesti keel	0,43	0,14	0,003	1,53	1,16	2,02
	Vene keel	0					
	Põhiharidus	0,44	0,23	0,059	1,55	0,98	2,45
	Keskharidus	0,43	0,22	0,050	1,54	1,00	2,38
	Kõrgharidus	0					
<b>Muutus vajalikuks</b>							
	Vanus	-0,06	0,04	0,150	0,95	0,88	1,02
	Aasta 2016	0,15	0,17	0,387	1,16	0,83	1,63
	Aasta 2017	0,17	0,13	0,189	1,19	0,92	1,54
	Aasta 2018	0					
	Eesti keel	-0,05	0,15	0,748	0,95	0,72	1,27
	Vene keel	0					
	Põhiharidus	0,18	0,24	0,440	1,2	0,75	1,91
	Keskharidus	0,14	0,22	0,533	1,15	0,74	1,78
	Kõrgharidus	0					

### 3.5.3. Regressioonanalüüs arvamuste muutustest ajateenistuse vajalikkusest riigikaitsele

Tabelis 3 on näha, et vanus avaldab taaskord mõju. St, mida noorem on ajateenija, seda suurem on tõenäosus kuuluda gruppi, kes peavad ajateenistust riigikaitsele püsivalt vajalikuks.

Uurides sotsiaaldemograafilisi tunnuseid kodukeele lõikes, selgub, et eestlastel on võrreldes venelastega kaheksa korda suurem tõenäosus kuuluda teenistust riigikaitsele püsivalt vajalikuks pidavate inimeste gruppi. Teisalt on eesti keelt kodukeelena kõnelevate inimeste puhul kolm korda suurem tõenäosus kuuluda gruppi, kelle jaoks muutus ajateenistus riigikaitsele mittevajalikuks. Näiteks 2016. aasta teenistujatel oli kaks korda suurem tõenäosus kuuluda gruppi, kelle jaoks muutus teenistus riigikaitsele mittevajalikuks võrreldes hilisematel aastatel teenistusse astujatega.

Teenistuse vajalikuks muutumine sõltub ajateenija kodusest keelest. St, et eesti keelt kodukeelena kõnelevatel on kolm korda suurem tõenäosus kuuluda gruppi, kelle jaoks muutub teenistus riigikaitsele vajalikuks.

Mudeli olulisust tõendab hii-ruut-statistik ja Nagelkerke kordaja ( $\chi^2 = 457,435$ ,  $df = 18$ ,  $p < 0,001$ ; Nagelkerke kordaja: 0,138). St, et ajateenijate arvamuse muutustes teenistuse vajalikkusest riigikaitsele on sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes statistiliselt olulisi erinevusi. Detailsema üldpildi saamiseks vt Lisa 4.

Tabel 3. Hoiaku „ajateenistus vajalik riigikaitse jaoks“ tüüpide prognoosimudel

	Tunnused	B	Standar dhälve	Olulisuse tõenäosus	Exp (B)	95% usalduspiirid	
						alumine	ülemine
Püsivalt vajalik							
	Vanus	-0,18	0,03	0	0,84	0,79	0,89
	Aasta 2016	0,86	0,13	0	2,36	1,84	3,03
	Aasta 2017	0,34	0,10	0	1,41	1,16	1,71
	Aasta 2018	0					
	Eesti keel	2,08	0,12	0	8,03	6,34	10,2
	Vene keel	0					
	Põhiharidus	-0,21	0,19	0,270	0,81	0,55	1,18
	Keskharidus	0,02	0,19	0,904	1,02	0,71	1,47
Kõrgharidus	0						
Muutus mitte- vajalikuks							
	Vanus	-0,12	0,05	0,007	0,88	0,81	0,97

	Aasta 2016	0,81	0,19	0,004	2,24	1,55	3,24
	Aasta 2017	0,41	0,15	0,606	1,51	1,12	2,04
	Aasta 2018	0					
	Eesti keel	1,16	0,17	0	3,20	2,29	4,49
	Vene keel	0					
	Põhiharidus	0,02	0,31	0,940	1,02	0,56	1,87
	Keskharidus	0,14	0,30	0,636	1,15	0,64	2,06
	Kõrgharidus	0					
Muutus vajalikuks							
	Vanus	-0,05	0,04	0,200	0,95	0,88	1,03
	Aasta 2016	0,33	0,17	0,053	1,39	1,00	1,93
	Aasta 2017	0,14	0,13	0,277	1,15	0,89	1,48
	Aasta 2018	0					
	Eesti keel	1,09	0,15	0	2,98	2,24	3,96
	Vene keel	0					
	Põhiharidus	-0,15	0,24	0,543	0,86	0,53	1,34
	Keskharidus	-0,10	0,23	0,657	0,90	0,57	1,42
	Kõrgharidus	0					

## 4. ARUTELU

Kõige märkimisväärsimaks vastuseid mõjutavaks sotsiaaldemograafiliseks teguriks osutus ajateenijate vanus. Mida nooremad on ajateenijad, seda positiivsem on nende hoiak nii isikliku arengu kui riigikaitse osas, mis jäi üle pooltel 17-19-aastastel püsima ka ajateenistuse jooksul. Tegemist on peamiselt keskkooli lõpetanud inimeste vanusegrupiga. Ilmnes ka asjaolu, et ajateenistuse vajalikkus isiklikule arengule muutus negatiivses suunas kõige suuremal määral kõige nooremate inimeste grupis. Siinkohal võib asjaolu seisneda esialgu positiivselt meelestatud ajateenijate arvukuses, mille tõttu oli palju rohkem ruumi muutusteks.

Kodukeele lõikes esinevad tugevad erisused riigikaitse hoiaku osas. Vene keelt kõnelejad (võrreldes eesti keelt kõnelejatega) on negatiivsemalt meelestatud nii isikliku arengu kui riigikaitse suhtes. Arvamus isiklikust arengust muutus positiivses suunas eelkõige vene keelt kõnelejal, kuid hoiak riigikaitse osas püsis tugevalt negatiivseks. Teisisõnu peavad eestlased teenistust vajalikumaks kui venekeelne kontingent. Kuna Eesti turvalisuse ja suveräänsuse tagab iseseisev kaitsevõime ning NATO liikmelisuse koosmõju (Kaitstud ja turvaline riik, 2018), siis nagu varasemalt mainitud, võib Kaitseministeeriumi poolt tehtud spekulatsioon eesti- ja vene keelt kõnelevate kodanike põhimõttelistest hinnangutest NATOle olla võimalik seletus, miks leidub suuri erisusi eestlaste ning venelaste hoiakutes (Avalik arvamus ja riigikaitse..., 2016). Eelmainitud toetab ka Turu- uuringute AS aruanne, mille tulemustest selgus, et kui eestlastest usaldab NATO-t umbes 77% inimestest, siis muudes rahvuste esindajate hulgas usaldas vaid 35% (Avalik arvamus ja riigikaitse..., 2019:4)

Kui Kivirähki 2016. aasta uuringukokkuvõttes selgus, et kõrgema haridustasemega vastajad asusid ajateenistusse tunduvalt vastumeelsemana kui põhi- ja keskkooli haridusega inimesed (Kivirähk, 2016: 15), siis käesolevas uurimuses eristusid teistest haridusgruppidest taas kõrgharitud inimesed, kelle puhul on tähendatav erinevus peamiselt hoiakutes ajateenistuse vajalikkusele isiklikule arengule. St, et kõrgharitud inimeste seas jäid ligi pooled (47%) esialgselt antud negatiivse hinnangu juurde ka ajateenistuse viimasel kuul. Siinkohal võib olla tegemist asjaoluga, et kõrghariduse omandanud või omandamisel olevate inimeste jaoks takistab ajateenistus edasist õppimist, nominaalajaga lõpetamist või karjäärivalikuid. Kasearu ning Truusa on Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemustes täheldanud, et 80% kõrgharitud inimestest astusid ajateenistusse vastumeelselt (Kasearu ja Truusa, 2018:17), mis võib olla võimalikuks põhjuseks, miks peavad kõrgharitud inimesed kaitseväge isikliku arengu aspektist ebavajalikumaks. Küll aga selgus käesolevas uurimistöös, et

kõrgharitud inimeste grupis on võrreldes teiste haridusgruppidega kõige enam inimesi, kelle jaoks muutus arvamus positiivseks. Tegemist võib taas olla asjaoluga, et muutuste jaoks oli tunduvalt rohkem ruumi.

Avaliku arvamuse puhul on varasemalt tulnud ilmsiks, et alla 30-aastaste inimeste hulgas peavad ajateenistust vajalikuks alla pooled vastanutest (veidi üle kahe viiendiku), kuid vanusegruppide kasvades tõuseb ka kaitseväge kindlasti vajalikuks pidavate inimeste osakaal. Seega peavad ajateenistust kõige enam vajalikuks üle 60-aastased. (Kivirähk, 2017: 42) Siinkohal võib täheldada, et vanuse kasvades tõuseb ka hinnang kaitseväge vajalikkusele. Käesolev töö käsitleb alla 30-aastaseid inimesi, kelle puhul on tegemist grupiga, keda kaitseväekohustus enim puudutab ning tulemustest selgus vastupidine: vanuse kasvades vähenes esialgse positiivse hinnangu juurde jäänute hulk.

Kindlasti pole ajateenijate hoiakute muutuste uurimisele pööratud tähelepanu alles viimastel aastatel. Raigo Prants uuris oma 2013. aasta magistritöös „Ajateenijate hoiakute muutmine sõduribaaskursuse jooksul“ ajateenijate hoiakute muutust, sidudes oma töösse ka kaitseväelastele kohase käitumise ning kaitseväge eetikakoodeksi mõju. Magistritöö fookus oli suunatud selgitamiseks, kuidas muutuvad ajateenijate hoiakud kümnenädalase sõduribaaskursuse vältel. Uuringust selgus, et kümne nädalaga vähenes uurivata grupi empaatia võime, kuid suurenes ajateenijate õigusteadlikkus, agressiivsuse- ning perekonna väärtustamine, põhjustagajärg seoste leidmine ning tahe kohandada oma hoiakud laiemale üldsusele jõus olevatele kõlbustele ja tava standarditele vastavaks. (Prants, 2013) Sarnaselt Prants'ile, uuris ka käesoleva töö autor ajateenijate hoiakute muutumist, kuid baseeris oma uurimuse ajateenijate arvamusele ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ning riigikaitsele ja vaatles tulemusi sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes. Lisaks oli uuritavate ajateenijate ajaline raamistik pikem.

Bakalaureusetöö põhines kolmele uuringu aastale. 2019/2020 aasta andmed jäid kõrvale, kuna ajateenistuse lõpuküsitlus toimus mais 2020 bakalaureusetöö valmimise lõppfaasis. Küll saab aimdust 2019/2020 aasta ajateenijate aastakäigu hoiakute profiilist tuginedes jaanuari eelkütse andmetele. . Jaanuarikütse ajateenijate hoiakutest selgub, et kui ajateenistuse vajalikkust riigikaitsele pidas vajalikuks („kindlasti vajalik“ või „pigem vajalik“ vastanud“) 65,2% inimestest, siis ajateenistuse lõpus arvas samamoodi 68,7% kõikidest vastanutest. Kui ajateenistuse vajalikkust isiklikule arengule pidas teenistuse alguses vajalikuks („kindlasti vajalik“ või „pigem vajalik“ vastanud“) 63,9% vastanutest, siis samamoodi vastanute osakaal

tõusis 66,9% peale. (Ülevaade Kompleksuuringu..., 2020) Tegemist on numbritega, mis annavad esialgset aimdust hoiakute profiilist ning ideeliselt võimaldaksid bakalaureusetöö jätkuna edasi uurimist.



## KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks püstitati ajateenijate hoiakuliste muutuste kaardistamine ja analüüsimine, seoses ajateenistuse tähtsusega riigikaitsele ning kaitseväekohustlaste isiklikule arengule, 2016., 2017. ja 2018. aasta lõikes. Hoiakute muutuste identifitseerimiseks tuli võrrelda ajateenijate seisukohti teenistuse alguses ja lõpus ning muutuste kaardistamiseks jaotati ajateenijad gruppidesse neid iseloomustavate sotsiaaldemograafiliste tunnuste: kodukeel, vanus ja haridustase järgi. Töö raamistikus on läbi viidud ka regreesioonianalüüs, mille eesmärgikoli selgitada välja hoiakute muutust prognoosivad tegurid.

Bakalaureusetöös selgus, et ajateenijate arvamus ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule on kolme aasta jooksul langenud, kuid langust ei saa pidada suureks ja võib öelda, et pigem me näeme varieeruvust aastate lõikes, kuid otseselt trendi kolme aasta põhjal kinnitada ei saa. Kõige tarvilikumaks pidas ajateenistust isiklikule arengule noorim ajateenijate grupp. Ajateenijate vanuse kasvades muutus nende hoiak ajateenistuse olulisusest isiklikule arengule negatiivses suunas ning kõige suurem osakaal ajateenistust ebavajalikuks pidajaid seoses individuaalse arenguga, oli vanimas ehk 24-28-aastase grupis. Viimane võib olla seotud asjaoluga, et pärast gümnaasiumi lõpetamist on noorte motiveeritus ajateenistus läbida suurem kui vanemas eas.

Hoiakute erisused haridusgruppide lõikes ei olnud niivõrd märgatavad kui erinevate vanusegruppide puhul. Põhi- ja keskhariidusega ajateenijatest pidasid teenistust püsivalt mittevajalikuks võrdlemisi sarnaselt natuke üle neljandiku inimestest. Diferents tekib kõrgharitud ajateenijate puhul, kellest ligi pool vastanutest ei pidanud ajateenistust isiklikule arengule oluliseks ei teenistuse alguses ega lõpus. Tegemist võib olla asjaoluga, et kõrghariidusega inimeste jaoks takistab ajateenistus edasist õppimist, karjäärivalikuid või pereelu ning seetõttu ei pea nad ajateenistust isikliku arengu seisukohalt oluliseks vaid pigem enesearengut takistavaks teguriks.

Tõusnud on inimeste osakaal, kelle jaoks ajateenistuse läbimine esialgsed hinnangud ümber kujundas. Teenistus muutus isiklikule arengule vajalikuks enim 20-23-aastaste hulgas ning mittevajalikuks noorimate ajateenijate hulgas. Oluline erinevus ajateenijate hoiakutes esineb ka kaitseväekohustlaste kodukeele lõikes. Eesti keelt kodukeelena kõnelevad inimesed pidasid ajateenistust individuaalsele arengule ajateenistuse alguses märgatavalt olulisemaks kui vene

keelt kõnelejad. Arvamus teenistuse tarvilikkusest muutus ajateenistuse lõpus positiivses suunas aga eelkõige venekeelse kontingendi puhul. Samasugust tendentsi võib märgata ka kõrgharitud ajateenijate puhul, sest selles haridusgrupis on võrreldes teistega kõige enam inimesi kelle jaoks muutus arvamus ajateenistusest individuaalse arengu seisukohalt positiivseks. Asjaolu võib põhjendada tõigaga, et antud gruppide hulgas oli esialgseid negatiivseid hinnanguid rohkem ning see võib luua potentsiaalse pinnase suuremateks muutusteks.

Kolme aasta jooksul on langenud nende inimeste osakaal, kes peavad ajateenistust vajalikuks riigikaitsele. Tegemist on peaaegu kümnendiku suuruse muutusega. Kõige olulisemaks pidasid ajateenistust riigikaitsele, nagu isikliku arengu puhulgi, kõige nooremajateenijad. Sarnasused hoiakutega ajateenistuse vajalikkusest isiklikule arengule ei lõppe ka siinkohal, sest sarnaselt eelnimetatule muutub ajateenijate vanuse kasvades nende seisukoht ajateenistuse vajalikkusest riigikaitsele negatiivsemaks. Oluline erisus ilmneb aga ajateenistuse vajalikkuse osas ajateenijate kodukeele lõikes, sest eesti ja vene kodukeelega inimeste vastused on siinkohal justkui peegelpildis. Vene keelt kodukeelena kõnelevate ajateenijate jaoks oli ajateenistus riigikaitse seisukohalt mittevajalik sama palju kui eesti keelt kõnelevate jaoks vajalik. Statistiliselt olulised erinevused puuduvad aga arvamustes teenistuse vajalikkusest riigikaitsele erinevate haridusgruppide lõikes.

Eelnevate aastatega võrreldes on tõusnud nende inimeste osakaal, kes oma hoiakud riigikaitse küsimuses ajateenistuse lõpus ümber kujundasid. Sarnaselt isikliku arengu hoiakutele, toimusid suuremad muutused arvamusel teenistuse vajalikkusest riigikaitsele enim just 20-23-aastaste hulgas.

Bakalaureusetöö raamistikus läbi viidud korrelatsioonianalüüs näitas, et ajateenijad, kes pidasid ajateenistust vajalikuks isiklikule arengule pidasid seda ka vajalikuks riigikaitsele. Kokkuvõtlikult võib öelda, et ajateenistuse vajalikkuse hinnangut saame vaadata kui ühte komponenti üldises kaitsetahtes ning antud näitajate pikemaajalisem kaardistamine ja monitoring annavad aluse riigikaitse- ja julgeoleku poliitikate ja meetmete kujundamiseks.

## KASUTATUD KIRJANDUS

Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruanne. (2018).  
Kaitseressursside Ameti kodulehekül. Kasutatud 15.04.2020

[https://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2018/03/Ajateenijate\\_kompleksuuringu-2016.-2017.aruanne.pdf](https://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2018/03/Ajateenijate_kompleksuuringu-2016.-2017.aruanne.pdf)

Ajateenistusest. (2020). Kaitseressursside Ameti kodulehekül. Kasutatud 20.03.2020

<https://www.kra.ee/ajateenistus/ajateenistusest/>

Aruanne kaitseväekohustuste täitmisest ja kaitseväeteenistuse korraldamisest 2019. aastal.  
(2020). Kaitseministeeriumi kodulehekül. Kasutatud 14.04.2020

[https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article\\_files/aruanne\\_kaitsevaekohustuse\\_taitmisest\\_riigis\\_2019.pdf](https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/aruanne_kaitsevaekohustuse_taitmisest_riigis_2019.pdf)

Avalik arvamus ja riigikaitse. (2016). Kaitseministeeriumi kodulehekül. Kasutatud  
24.05.2020

[https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article\\_files/avalik\\_arvamus\\_ja\\_riigikaitse\\_oktoober\\_2016.pdf](https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_oktoober_2016.pdf)

Avalik arvamus ja riigikaitse aruanne kaitseministeeriumile. (2019). Kaitseministeeriumi  
kodulehekül. Kasutatud 25.04.2020

[https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article\\_files/avalik\\_arvamus\\_ja\\_riigikaitse\\_marts\\_2019.pdf](https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_marts_2019.pdf)

Bruggeman, J. (2018). Consensus, cohesion and connectivity. *Social Networks*, 52, 115-119.

Eagly, A.H. ja Chaiken, S. (1993). *The Psychology of Attitudes* (Orlando, FL: Harcourt Brace Jovanovich)

Inimõigused kaitseväes 2013-2014. (2014). Inimõiguste instituudi tulemused. Kasutatud  
25.04.2020

[https://www.humanrightsestonia.ee/wp/wpcontent/uploads/2014/05/IO\\_KV\\_15052014\\_tulemused.pdf](https://www.humanrightsestonia.ee/wp/wpcontent/uploads/2014/05/IO_KV_15052014_tulemused.pdf)

Kaitse-eelarve. (2019). Kaitseministeeriumi kodulehekül. Kasutatud 20.03.2020

<https://www.kaitseministeerium.ee/et/eesmargid-tegevused/kaitse-eelarve>

Kaitstud ja turvaline riik. (2018). Riigikantselei kodulehekül. Kasutatud 20.03.2020

[https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/Eesti2035/10.\\_kaitstud\\_ja\\_turvaline\\_riik.pdf](https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/Eesti2035/10._kaitstud_ja_turvaline_riik.pdf)

Kasearu, K (2017). Ajateenistuse vajalikkus ja Kaitseväe kuvand – mil määral muutuvad ajateenijate arvamused ajateenistuse jooksul? Avo Trumm (Toim.). Riigikaitse inimvara kaardistamine: uuringute tulemused (58–76). Tartu: Tartu Ülikool.

Kasearu, K., Truusa, T.-T. (2018). Ajateenistusse asumise mustrid ja motiivid ning seos hoiakutega ajateenistuse jooksul. *Ajateenijate hoiakute, tervise ja käitumise muutumine ajateenistuse käigus* (lk 12–28). Tartu: Tartu Ülikool.

Kivirähk, J. (2016). Arvamused kaitseväest enne ja pärast ajateenistust. Rahvusvaheline Kaitseuuringute Keskus, uuringukokkuvõte. Kasutatud 27.04.2020

<https://www.kra.ee/static/Aruanne2014.pdf>

Kivirähk, J. (2017). Avalik arvamus ja riigikaitse. Turu-uuringud AS. Kasutatud 21.05.2020

[https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article\\_files/avalik\\_arvamus\\_ja\\_riigikaitse\\_oktoober\\_2017.pdf](https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_oktoober_2017.pdf)

Koolist ajateenistusse. (2020). Kaitseressursside Ameti kodulehekül. Kasutatud 10.04.2020

<https://www.kra.ee/ajateenistus/koolist-ajateenistusse/>

Krosnick, J.A., Judd, C.M. ja Wittenbrink, B. (2005). 'The Measurement of Attitudes', in D. Albarracín, B.T. Johnson and M.P. Zanna (eds). *The Handbook of Attitudes* (lk 21-78). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Krosnick, J. A. ja Smith, W. R. (1994). Attitude strength. *Encyclopedia of Human Behavior*, 1, 279-289.

Müürsoo, A. (2018). *Kui vajalikuks peavad ajateenijad ajateenistust? Mõjutegurid ja hinnangu muutus teenistuse jooksul*. Magistritöö. Tartu Ülikool, sotsiaalteaduste valdkond. Kasutatud 25.05.2020

[https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/60993/muursoo\\_anet\\_ma\\_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/60993/muursoo_anet_ma_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Prants, R. (2013). *Ajateenijate hoiakute muutmine sõduribaaskursuse jooksul*. Magistritöö. Sisekaitseakadeemia, Sisejulgeoleku instituut. Kasutatud 27.05.2020

[https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/84/2013\\_Prants.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://digiriul.sisekaitse.ee/bitstream/handle/123456789/84/2013_Prants.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Riigikaitseseadus (01.01.2016) RT I, 12.03.2015, 1;viimati muudetud 20.02.2019 nr 405. Kasutatud 20.03.2020

<https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019147>

Roberts, C. (2010). Measuring Social Attitudes. *Social Measurement through Social Surveys. An Applied Approach*. Blumer, M., Gibbs, J., Hyman, L. (toim.). Farnham: Ashgate Publishing Limited.

Tagel, L. (2014). Ajateenistus kasvas koos vabariigiga. *Postimees*, 22. juuni. Kasutatud 10.05.2020

<https://www.postimees.ee/2833449/ajateenistus-kasvas-koos-vabariigiga>

Ulvimaa, U. (2019). *Kaitseväekohustuse eas Eesti meeste aktiivne kaitsetahe aastatel 2000-2017*. Magistritöö. Tartu Ülikool, sotsiaalteaduste valdkond. Kasutatud 23.05.2020

[http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/64152/uulimaa\\_ulvi\\_ma\\_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/64152/uulimaa_ulvi_ma_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Veebel, V & Ploom, I. 2016. Estonian Perceptions of Security: Not Only About Russia and the Refugees. *Journal on Baltic Security*, 2, 35-70.

Ülevaade Kompleksuuringu püsitunnustest 2016-2020. (2020). TÜ SJKK uurimiserühma mitteavaldatud raport.

Zaller, J. ja Feldman, S. (1992). A Simple Theory of the Survey Response: Answering Questions Versus Revealing Preferences. *American Journal of Political Science*, 36, 579-616.

Zemboian, M. R. ja Johar, G. V. (2007). Attitudinal Ambivalence and Openness to Persuasion: A Framework for Interpersonal Influence. *Journal of Consumer Research*, 33, 506-514.

# LISAD

## Lisa 1. Ajateenijate koduse keele ja haridustaseme jaotus

		2016		2017		2018		$\chi^2$ , p, Crameri V
		N	%	N	%	N	%	
Kodune keel	Eesti	2234	83,8%	2213	80,6%	2027	82,3%	$\chi^2=8,997$ , df=2, p<0,01, Crameri V=0,034
	vene	433	16,2%	531	19,4%	436	17,7%	
	Kokku	2667	100%	2744	100%	2463	100%	
Haridus	Põhiharidus	439	16,4%	489	17,7%	407	16,4%	$\chi^2=32,233$ , df=12, p<0,001, Crameri V=0,045
	Kutseharidus põhihariduse baasil	231	8,6%	292	10,6%	233	9,4%	
	Keskharidus	1257	47%	1340	48,6%	1242	50,1%	
	Kutseharidus keskhariduse baasil/keskeri haridus	553	20,7%	456	16,5%	411	16,6%	
	Rakenduskõrg haridus	39	1,5%	24	0,9%	28	1,1%	
	Kõrgharidus (bakalaureuset ase)	150	5,6%	148	5,4%	151	6,1%	
	Kõrgharidus (magistri- /doktorikraad)	8	0,3%	8	0,3%	9	0,4%	
	Kokku	2677	100%	2757	100%	2481	100%	

## Lisa 2. Ajateenijate vanuseline jaotus

		2016		2017		2018		Kokku	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Vanus	17	0	0%	1	0%	0	0%	1	0%
	18	105	3,9%	125	4,5%	124	5%	354	4,5%
	19	603	22,5%	774	28%	799	32,2%	2176	27,5%
	20	588	22%	639	23,1%	561	22,6%	1788	22,6%
	21	561	21%	499	18,1%	436	17,6%	1496	18,9%
	22	489	18,3%	418	15,1%	341	13,7%	1248	15,8%
	23	182	6,8%	168	6,1%	113	4,6%	463	5,8%
	24	81	3%	72	2,6%	49	2%	202	2,6%
	25	43	1,6%	43	1,6%	37	1,5%	123	1,6%
	26	16	0,6%	12	0,4%	19	0,8%	47	0,6%
	27	8	0,3%	10	0,4%	2	0,1%	20	0,3%
	28	1	0%	0	0%	1	0%	2	0%
	Kokku	2677	100%	2761	100%	2482	100%		
	Keskmine vanus	20,74		20,53		20,37			
	Standardhälve	1,632		1,631		1,596			
$\chi^2 = 102,665$ , $df = 22$ , $p < 0,001$ ; Crameri V = 0,081									



**Lisa 3. Tõenäosussuhte tabel sotsiaaldemograafiliste tunnuste ja isikliku arengu vajalikkuse vahel.**

	Hii-ruut statistiku kordaja ( $\chi^2$ )	Vabadusastmete arv (df)	Olulisuse tõenäosus (sig)
Vanus	79,244	3	0,001
Aastad	27,644	6	0,001
Kodukeel	20,991	3	0,001
Haridusgrupid	21,323	6	0,002

**Lisa 4. Tõenäosussuhte tabel sotsiaaldemograafiliste tunnuste ja riigikaitse vajalikkuse vahel.**

	Hii-ruut statistiku kordaja ( $\chi^2$ )	Vabadusastmete arv (df)	Olulisuse tõenäosus (sig)
Vanus	38,359	3	0,001
Aastad	54,416	6	0,001
Kodukeel	346,141	3	0,001
Haridusgrupid	6,526	6	0,367

## **Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks**

Mina, *Erik Lest*,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

*„Ajateenijate hoiakud kaitseväge vajalikkuse kohta aastatel 2016-2019“*,

mille juhendaja on *Kairi Kasearu*,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

*Erik Lest*

**28.05.2020**